AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

SAYI : 683
22 TEMMUZ 1967
FİYATI : 125 KURUŞ

Türkiyede Televizyon Başlıyor

Cilt: XXXIX Yıl: 14 Sayı: 683

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Adetin Toker

YAZI İŞLERİNDEN SORUMLU
GENEL YAYIN MÜDÜRÜ :

Kurtul Altuğ

MÜESSESE MÜDÜRÜ:

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU

İÇ HABERLER KISMI. Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş — MAGAZİM KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — SİNEMA: Nijat Özön— Dünyada: T. Kemal — İKTİSAT: Mehmet Tuğrul.

İstihbarat Tel: 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU :

K.YA

KAPAK BASKISI:

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF:

T.H.A. — Dinçer Olcay

KLİŞE:

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI :

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLAN ŞARTLARI :

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.'

DİZİLDİĞİ YER :

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER :

Hürriyet Matbaası — Ankara

BASILDIĞI TARİH :

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA-TEL: 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

AKİS'in bu haftaki kapak konusu olarak "Televizyon" seçilmiş bulunmaktadır. Türkiyede televizyon meselesi, yılan hikâyesini andırır bir geçmişe sahiptir. Birinci beş yıllık plânda televizyon konusu ele alınmış, fakat zamansız olduğu ifade edilmişti. İkinci beş yıllık plânda ise bu konu, âdeta bir oldubittiye getirilmiştir. Bunun' içindir ki, İkinci beş yıllık plânın Meclisten geçmesinden sonra T.R.T'de yapılan Tv çalışmalarına büyük hız verilmiştir. Anlaşılan odur ki, 1968 yılı Ankaralılara tatlı sürprizle gelecek ve pek çok Ankaralı - eğer imkânları varsa-, televizyon seyretmeğe başlıyacaktır.

Televizyonun özellikle eğitim yönünden büyük faydası olduğu bir gerçektir. Plâncılarımızın televizyona - şimdilik kaydiyle - evet dememeleri, "ayranı yok içmeğe, tahtıravanla gider gezmeğe" sözüne çok uyan bir gerekçeye dayandığı için, belki de çok tarafta toplayacaktır. Ama, bize göre geri sayılan Afrika ülkelerinde bile televizyon yayınlarının yapıldığı dikkate alınırsa, bizde de bu alanda, karınca kaderince birşeyler yapmak zorunluğu ortaya çıkar. Nitekim İkinci beş yıllık plâna giren televizyon konusuyla ilgili kısım, biraz da bu zorunluğun eseri olsa gerektir.

Televizyon ile ilgili bilgiyi, AKİS sayfalarında enine boyuna ve çeşitli cepheleriyle okuyacaksınız. Benim burada işaret etmek istediğim husus şudur: Televizyon yayınının 1968 yılı başında başlıyacağı haberi duyulur duyulmaz, tıpkı oto-montaj sanayiinde olduğu gibi, televizyon cihazı sanayiinde de yeni yeni dolaplar hazırlanmağa başlamıştır bile. Çeşitli firmalar, meseleye büyük ölçüde el atmışlar ve hattâ cihaz imaline bile giriştiklerini yaymağa başlamışlardır. Oysa, televizyon cihazının bizde, bugün ancak şu parçaları yapılabilmektedir: Plâstik ve madenî çerçevesi, yani maskı, şasisi, oparlörü, transformatörü. Geriye kalan kısımlarım şimdilik bizde yapmanın İmkânı olmadığını ilgililer ifade etmektedirler. Ancak seri imalâta geçildiği takdirde, televizyon cihazının "Tüner" adı verilen kanal seçicisi, çıkış transformatörü ve deflection unit kısımları yapılabilecektir. Televizyon cihazının en önemli kısmı olan ekranı ise mutlaka dışardan ithal edilecektir ki, takribi fiyatı 35 ile 70 dolar arasındadır.

Anlaşılan odur ki, Türkiyede televizyon cihazı imaline geçilince yedek parça meselesi ortaya çıkacak, yeni yeni montaj fabrikaları kurulacak ve tıpkı kamyon meselesinde olduğu gibi, 1500-2000 lira ile dışardan temini mümkün olan cihaz, türk halkının eline 4000 - 5000 liraya geçebilecektir. Aradaki fahiş fark ise, bilinen şekilde, montajcının cebine girecektir.

İşte, asıl üzerinde durulması gereken husus budur ve dileğim, A.P. İktidarının, "zengini daha zengin, fakiri daha fakir" yapma politikasının hiç değilse Televizyon konusunda işlememesi ve Televizyonun bir "hoşça vakit geçirirken eğitme" aracı olarak türk halkının hizmetine girmesidir.

Saygılarımla

AKİS

Cilt: XXXIX Sayı: 683 22 Temmuz 1967

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER

İsmet İnönü, Başbakanlığın merdivenlerinde gazetecilerle
Davete icabet

Kıbrıs

Karar ânı **mı geldi?**

Haftanın başında Pazartesi akşamüzeri, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü âni bir davet aldı: Başbakan Demirel, kendisiyle görüşmek istiyordu. İnönü, saat 18.30'da Başbakanlığa gitti ve Başbakanla,.. Çağlayangilin de katıldığı bir görüşme yaptı. Görüşme iki saat sürdü. Gazeteciler geç saatlerde aldıkları bu görüşme haberi karşısında heyecanlandılar ve Başbakanlığın önünü doldurdular.

Başkentte böyle haberler çabuk yayılır. İnönü daha görüşmeden çıkmadan, Ankaranın siyasî kulislerinde bir yorum ve tahmin yarışıdır başlamıştı.

İnönünün yaptığı açıklama, "görüşme Kıbrısla ilgili" diyenleri haklı çıkardı.

İnönü, görüşme hakkındaki sorulara ilk önce şu cevabı verdi:

"— Sayın Başbakan davet buyurdular. Dışişleri Bakanı da hazır bulundular. Birleşmiş Milletler müzakerelerini tafsilâtı ile söylediler, aydınlattılar. Çok istifade ettim."

Bir gazeteci, görüşmelerde Kıbrıs meselesinin söz konusu edilip edilmediğini sordu. Muhalefet liderinin bu soruya cevabı daha da açık **oldu:**

"— Kıbrıs başta olmak üzere, dış politikamızın bugünkü safhasını Hariciye Vekilimiz, mesul kişi olark, izah ettiler. Meselelerin mahiyeti gazetelerde açık olarak söyleniyordu. Yunanistandan ve diğer yerlerden gelen haberlerin hepsini biliyoruz. Kıbrıs konusu büyük bir meselemizdir ve her buhran, onu da bir ucundan söz konusu etmektedir. Türlü çözüm şekilleri var. Ancak, Türk Hükümetinin muvafakati olmayan bir hâl tarzı yürüyemez..."

İnönünün, bu açıklamasında bahsettiği "türlü çözüm yolları" ve "Türk Hükümetinin muvafakati", anlaşıldığına göre, meselenin ve görüşmenin esasını teşkil etmiştir. Başbakan ve Dışişleri Bakanının

Niçin çok konuşur ki ?

Metin TOKER

Başbakan gene konuştu da, konuştu..

Zaten Başbakan konuşuyor da, konuşuyor. Bir taş buldu mu, tıpkı eski devirde, Allah selâmet versin, Refik Koral tanın yaptığı gibi hemen onun üzerine, iri Vücuduyla fırlıyor ve başlıyor, ipe gelmez, sapa gelmez lâfları ardarda sıralamaya.. Ne söylüyor, ne diyor, nedir fikri, niçin konuşmak lüzumunu hissetmiş, biz fâniler için bunu keşfetmek imkânsız. İp derken sap diyor, sap derken ip diyor, "Anayasa sosyalizme kapalıdır" diyor, "Ama kim isterse yürüsün" diyor, "Meyvalı ağacı taşlarlar" diyor, - "Armudu düşürmek için.." diye ilâve etmeyi unutuyor-, hiç kimseye fayda vermemiş bir şey yapıyor, profesörlere çatıyor, Stalinin "Papanı tümenleri" hesabına geçiyor, arkadan müsamahalı oluyor, geniş gönüllülük ediyor, kızmadığım kızgın lâflarla ifade ediyor.

Sayın Süleyman Demirelin kendisini seven, kendisini tutan bir dostu, bir ahbabı, bir arkadaşı yok mudur acaba? Bir arkadaş ki "Yahu, sus biraz be kardeşim.." desin. Ama ben eminim ki Başbakanın etrafındakiler, tam aksine, başka hava çalıyorlar ve bu lâf enflâsyonunu tenkit edenleri yerip diyorlar ki:

"—Tabii Beyfendiciğim, kıskanıyorlar sizi» Biliyorlar ki ağzınızı her açışta oradan bal akıyor ve milletin kalbine dolan bu bal sizi onun gönlüne yerleştiriyor. Kendileri bunu yapamadıkları için çatlıyorlar, patlıyorlar."

Halbuki gerçek şudur ki, Süleyman Demirel her geçen gün biraz daha "Bölükbaşılaşıyor". Memlekete bir Bölükbaşı bile çokken bunun bir ikincisiyle, hem de Başbakan olarak karşılaşmak, itiraf etmek lâzımdır ki Türkiye için fazla lükstür.

Biz, kuvvetli Başbakanların çok konuşmalarına alışkın bir millet değiliz. Menderes bile, kuvvetliyken, fazla konuşmazdı. Hatta, kuvvetini kaybettiği devirlerde bile zaman zaman kendisini tutar, üç- ay, beş ay ağzım açmazdı.

Belki böyle yapmakla İsmet Paşayı çatlattığını ona söylerlerdi, o da bu şekilde düşünürdü ama, biz her gün bir demeci yayınlanan bir Başbakandan kurtulmuş olmanın rahatlığını duyardık.

Konuşma konusunda Babacan Gürseli de unutmamak lâzımdır. O da, konuşmaya dayanamaz ve tıpkı A.P. Genel Başkanı gibi, bir takım lâfları ardarda sıralamayı konuşmak zannederdi. Etrafının 'Babacan Gürseli konuşturmamak için sarfettiği gayretler bütün basın mensuplarının malûmudur. Bir defa sayın Fahri Özdilek, konuşturtmasınlar diye gazetecilerden Başbakanlık önüne gelmemelerini rica etmişti. Sonra Babacan Gürsel bütün gazetelere telefon ettirtti ve muhabirlerini Başbakanlık önüne, kendisiyle konuşmaya göndermelerini istedi.

Dayanamamışa.

Pek çok konuşanın saçma konuşmamasına imkân yoktur. Mantıki lâf bir noktada biter ve onun yerini cavalacoz sözler alır. A.P. Genel Başkanının konuşmaları ıslak havlulara benziyor. Bir sıkılsalar, dünya kadar su bırakacaklar. Süleyman Demirelin kuru havlularla millet karşısına çıkması daha iyi değil midir?

Ben Süleyman Demireli, Başbakan olarak Uç tutmuyorum. Söylediklerini okuyup kendisini ciddiye almak bana güç geliyor. Belki o büyük, yuvarlak, iri lâflar seçmeni cezbediyor ama, bana daha ziyade tebessüm etmek ihtiyacım veriyor. "Türkiye türk milletinindir", "Türk milleti türktür" gibi sözler bir lâf kalabalığından başka nedir ki? Aslında, bunu bilerek yapıyorsa, Süleyman Demirelin türk milletine hiç bir saygısı yok demektir.

Ama ben A.P. Genel Başkanını demokratik kaidelere bağlılığından ve sinirlerini, hiç olmazsa herkesin önünde bozmadığından dolayı gerçekten çok takdir ediyorum ve çok seviyorum. O, bildiği gibi davranıyor, bu davranışın kendisine başarı, menfaat sağladığım düşünüyor, bunlara devam ediyor. Fakat davranışını tenkit edenlere de müsamahalı ve -tıpkı benim onun sözlerini okurken yaptığım gibi- mütebessim bakıyor.

Demokrasi, bu işte.

Herkes istediğini yapacak. Fakat hiç kimse, yaptığı karşısında başkalarının tepkisine kızmayacak. Davranış onun hakkı, tepki de başkalarının hakkı..

Ancak, Demirel aynı zamanda Başbakan da.. Böyle bir mevki işgal edenler biraz daha ciddi olurlarsa daha çok ciddiye alınırlar. Demirelin ise buna muhtaç bulunmadığını hiç kimse İddia edemez. Bu, "kasılmak" değildir. Bu, söylenmesi gerekeni söylemektir ve Başbakanların boşa konuşmasının hiç bir faydası yoktur. Her gün bir nutuk bir kısa süre belki "popülarite" Sağlar -Demirel böyle tâbirlerden hoşlanıyor-, fakat en sonda, hatta bu kısa sürenin sonunda gazeteler lâfları boşlar, halk lâfları boşlar, seçmen lâfları boşlar.

Süleyman Demirel, tarafsız bir gözle ciddi gazetelerin mizanpajlarını tetkik ederse lâflarının tesir ve itibar derecesini kolaylıkla anlar. Her halde bugünlerde, başbakanın demeçleri süratli bir "manşet düşüklüğü" gösteriyor.

Gerçeklerden ders almak, şimdiye kadar hiç kimseye zarar vermemiştir.

Muhalefet lideri ile görüşmeden önce aynı gün yaptıkları başka bir görüşme, Türk Hükümetinin karşıkarşıya bulunduğu meseleyi açığa çıkarmaktadır. İngilterenin, Dışişlerine yardımcı Devlet Bakanı Fred Mulley, Demirel ve Çağlayangilin, İnönüden önce temas ettikleri politik şahsiyettir. Mulley'in Ankaraya, İngilterenin bırakmağa niyetli olduğu Kıbrıstaki üsleri Türkiyeye teklif ve buna karşı bir enosise Türk Hükümetim razı etmek için, yani Kıbrıs meselesini çözmek için geldiği, sızan haberler arasındadır. Daha Mulley Londradan ayrılmadan, ingiliz basını, bu yönde yorum ve haberler yayınlamağa başlamıştır.

Bu arada Amerikanın, şu günlerde, Kıbrıs meselesini darbeci yunan hükümeti ile Demirel Hükümeti arasında bir çözüm yoluna koymak istediği de bilinmektedir. Kıbrıstaki ingiliz üsleri karşılığında, Türkiyeyi, Kibrisin Yunanistana ilhakına razı etmek, öyle görünmektedir ki, Amerika ile NATO 'nun, Kıbrıs meselesinin çözümü için buldukları son formüldür. Bu arada, darbeci yunan yönetiminin Kıbrısta bir darbe yapması ihtimalinden Ve üzerinde anlaşmaya varılan formülün, bu darbenin bulutları arkasında, yunan ve türk halkoylarını bir oldubitti -görünüşte zafer- ile de karşı karşıya bırakarak, gerçekleştirileceğinden söz edilmektedir,.

Ancak, bu formülün bir zayıf tarafı, Türkiye için tatminkâr olmamasıdır. Türk halkoyunu tatmin etmiyecek bir formülü hiç bir türk hükümetinin kabul edeceği sanılma. malıdır!. Nitekim, Başbakan Demirdin, bu konuda Muhalefet lideriyle görüşmesi de bunu göstermektedir.

Hükümet

Yetki mi, yetersizlik mi?

A.P. İktidarıyla olduğu gibi, bizzat Başbakan Süleyman Demirelle de yıldızı pek barışmayan MP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, uzun ve kemikli ellerini öfkeyle sallayarak:

"— Ulan gardaşım, bu adamlar sandık - sepet derken öyle bir tufan kopacak ki, Nuh bile kendisini kurtaramıyacak" dedi.

Bu konuşmanın geçtiği yerin hemen yanıbaşındaki salonda da bu sırada şiddetli tartışmalar oluyor, CHP Çanakkale milletvekili Şefik İnan,

"— İktidâr yeni ihsanlar dağıtmaya hazırlanıyor. Nereye gidiyoruz?" diye sorarken, bağımsız milletvekili Ahmet Tahtakılıç,

"— Bütün Bakınlıkları lâğvedelim. Devleti Başbakan yönetsin" diyordu.

Bu arada bir başka konuşmacı, TİP milletvekili Sadun Aren, AP İktidarını "zihin perişanlığı içinde bulunmakla suçluyor, CHP Grupu adına konuşan Afyon milletvekili Murat Öner ise, şu teşhisi koyuyordu:

"— Devlet gücüyle toplayabileceğimiz paralan, teşviktir diye, vergi indirimidir diye, vergi iadesidir diye darmadağın etmek, bizi, bugünkü dünya düzeninin azgelişmiş ülkelerin kalkınmalarına imkân vermeyen etkileri altında tutmaktan başka bir işe yaramıyacaktır!"

Bu konuşmalar, haftanın başındaki Pazartesi günü, Millet Meclisi salonlarında cereyan etti. Hükümetin getirdiği "İkinci beş yıllık kalkınma plânının uygulamasına dair kanun tasarısı", kısa adıyla "Yetki Kanunu", o gün Genel Kurulda görüşülmeye başlanmıştı. Maddeler üzerinde söz alan -muhalefet milletvekilleri, tasarıyı şiddetle yerdiler. O kadar ki, AP'nin dümen suyunda gitmeyi kendi geleceği için daha kârlı bulan GP'nin ufarak sözcüsü Coşkun Kırca bile, tasarıda tenkit edilebilecek yerler bulunduğunu söylemek zorunda kaldı.

Gittikçe bozulan ekonomik şartların AB İktidar sorumluları üzerinde yarattığı baskı ve şaşkınlık içinde, daha çok. kendilerini iktidara getiren sermaye çevrelerini memnun edebilmek amacı/la hazırlandığında şüphe olmayan ve Anayasaya aykırılığı bizzat Anayasayı yapanlar tarafından ileri sürülen bu tasarı, Genel Kurula gelinceye kadar hayli badireler atlattı. Bir milletvekilinin deyimiyle "Teknik bir kurul tarafından değil de, Başbakanlık Özel Kaleminde hazırlandığı intibaını veren" tasarı, 'önce AP'liler tarafından beğenilmedi. Nitekim, üyelerinin çoğunluğunu AP'lilerin teşkil ettiği Bütçe ve Plân Komisyonu, tasarıda pek çok hata buldu ve hiç değilse açık çelişkileri ortadan kaldırmağa çalıştı.

Kar helvası

Buna rağmen, AP'liler endişe içindeydiler. Tasarıda Anayasaya aykırı pek çok husus bulunduğunu bildikleri için, metni Anayasa Komisyonunda tam 30 saat didik didik ettiler. Ne var ki, Komisyonun bu tutumu da yasa ve tüzüklere aykırıydı. CHP Muş milletvekili Nermin

Kulağa Küpe

Muhteşem işler

Hani, Plânın uygulanması için Hükümete yetkiler veren "Yetki Kanunu" Mecliste görüşülüyor ya... Hani, bu kanunla bir de, Başbakanlığa bağlı "Yatırımlar ve ihracatı geliştirme ve teşvik bürosu" kurulması isteniliyor ya...

CHP'li Şefik İnan diyor ki:

"— Bert bu kanunda 'her şey benini elimde bulunsun' temayülünü görüyorum. Ya öteki Bakanlıklar ne olacak?"

Canını, bu da soru mu yâni? Nasıl olsa, plâna televiz yon da dahil. Merak eden vatandaş, çevirir televizyonunun düğmesini, katıla katıla seyreder, AP İktidarının "Müreffeh Türkiye"sini!

Şefik İnan
***Anlamayana davul zurna** az*

Neftçi, hazırlanan raporun altına koyduğu muhalefet şerhinde, Komisyonun tutumunu şöyle belirtiyordu: "Anayasaya yüzdeyüz aykırı olan bu tasarının tümünü kabul etmiş ve maddelerin müzakeresine geçildiği sırada bir su-komisyon teşkil ederek, Anayasaya aykırı maddeleri sadece Anayasaya aykırılık balonundan inceliyorum diye İçtüzüğe aykırı olarak yeni baştan tedvin etmiş, bazı maddeleri kaldırmış, bazı maddeler ilâve etmiş ve bir ihtisas komisyonu gibi çalışmıştır. Hattâ Bakanlıklardan bazı eksperler davet etmek suretiyle, içinden çıkamadığı bir kısım mali konularla ilgili maddeleri yeniden tedvin etmiştir"

Halbuki, İçtüzüğün 28, 35 ve 37. maddeleri gereğince, Komisyonun, tasarıyı Anayasa açısından incelemesi ve görüşünü bildirmesi gerekiyordu. Öyle yapılmamış, metin, Neftçinin de belirttiği gibi, âdeta yeniden kaleme alınmıştı. Bu durum ise, Hükümet tasarısının gerekçesinde belirtilen "bu kanun tasarısının hazırlanmasında Anayasanın metnine ve ruhuna sadık kalınmıştır" iddiasını çürütmekteydi. Bütün bunlar, tasarının hangi şartlar içinde ve kimler tarafından hazırlanmış olduğunu gösteriyordu.

işin bir başka garip tarafı, komisyonlardan kuşa dönerek geçmiş ve ilk şekliyle hemen pek az ilişkisi kalmış olan tasarıya Hükümetin hiçbir itirazda bulunmayışıydı. Hattâ Bakanlar, Mecliste, tasarının son şeklini şiddetle savunuyorlardı!

Anayasa Komisyonu tarafından kitabına uydurulan tasarı tekrar Plân ve Bütçe Komisyonuna sevkedildi. Buradan da Millet Meclisine geldi.

Gerek Hükümetin, gerek çoğunluğunu AP'lilerin teşkil ettiği komisyonların ve gerekse Genel Kurulda konuşan İktidar milletvekillerinin bütün iddialarına rağmen, tasarı, A nayasaya aykırıdır. Bu bir yana, yapılmak istenen işin özü de Anayasaya ters düşmektedir. İktidar, devlet kesesinden yeni milyonerler yaratmak ve bu tasarrufunu da bir kanunla garanti altına almak iste mektedir. Tasarının maddelerinden bu, açıkça anlaşılmaktadır. Hele uygulama sırasında bütün işlerin, Bakanlar Kurulunun çıkaracağı bir kararname ile -kestirmeden- yapılması, duyulan endişeleri artırıcı mahiyettedir. Gerçi Hükümet, bu tasarıyı, bürokrasiyi yıkmak, plân uygulamasını çabuklaştırmak ve yatırımları teşvik amacıyla getirdiğini iddia etmektedir ama hesap ortadadır: Ne pahasına olursa olsun, yeni milyonerler yaratmak ve hanların desteğiyle iktidarda kalmak...

Devlet eliyle milyoner üretmek

Örneğin, bazı yatırımlarda yüzde 80'e kadar vergi indirimi yapılması; yatırım mallarında ve hammaddelerde gümrük vergi ve resimleri ile ithalâttan alman diğer vergi ve resimlerin, gerektiğinde kısmen veya tamamen kaldırılması; sanayi ve turistik bölgeler için devletin istimlâkler yapıp, alt -yapı yatırımlarını da tamamladıktan sonra bunları şahıslara devretmesi; ihracatı teşvik edilecek: maddeleri ihraç edenlerin tanıtma, pazar araştırması ve yerleşme masraflarına devletin de katılması veya masrafın tamamını karşılaması; yurt dışında iş alacak özel sektöre de ayni kolaylıkların sağlanması; iş sahiplerine, teşkil edilecek fonlardan büyük çapta krediler açılması.. gibi hususlar, tasarıda yer almaktadır. Halktan toplanmış vergilerle milyoner yaratma sevdası bir yana, tasarıdaki bir hüküm, tartışma kabul etmiyecek şekilde Anayasaya aylarıdır. Bu, özel sektör lehine devletin istimlâkler yapmasıdır. Halbuki Anayasanın 39. maddesi, devletin ancak kamu yararına istimlâkler yapabileceğini öngörmektedir. Ayrıca devlet, istediği yeri istimlâk edebileceğine göre, AP'nin âmentüsü 'haline gelen "mülkiyet' kutsaldır" sözü de unutulmuş olmaktadır. Demek ki AP İktidarı, sermaye çevresini memnun etmek sözkonusu olunca, âmentüsünü de, Anayasayı da bir yana itmektedir.

Tasarıya göre, yeni düzenin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Maliye Bakanlığı bünyesinde, "Gelişme ve Teşvik fonları" adı altında fonlar teşkil edilecektir. Bu fonlar için gerekli finansman, bütçeden, sosyal güvenlik fonlarından ve dış kredilerden karşılanacaktır. Hükümetin hazırlamış plduğu ilk tasarının metninde yer alan bu hususlar, daha sonra komisyonlarda, yıldırımları çekmesin diye kamufle edilmiştir. Ama bu, hiçbir zaman, çoğu çalışanların paralarıyla kurulmuş bazı sosyal fonlara, bu arada Sosyal Sigortalar Kurumu ile Emekli Sandığı fonlarına el atılmıyacağı anlamına gelmemektedir. Bu yüzden -özellikle işçilerin uyanık bulunması gerekmektedir. Ama, İşçi hastahanelerinin Sağlık Bakanlığına devri konusunda ağzının, payını almış olan AP İktidarının, bir daha böyle bir maceraya girebileceği de, ayrıca, şüphelidir.

Yetki isteyen Süleyman Demirelin iki pozu
"Dönüşü olmayan nehir"

İkinci beş yıllık plâna göre tesis edilecek bu fonlar için gerekli transferin 2.8 milyarı bütçeden, 4.4 milyarı da dış kredilerden yapılacaktır. Toplamı 7.2 milyar lirayı bulacak olan bu fonların ne şekilde kullanılacağı ise "Yetki Tasarısında tesbit edilmiştir. Hükümet tasarısında rastlanmayan, buna karşılık, komisyonlar tarafından konulan bir hükme göre özel sektör, bu fonlardan milli bankalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, bunların birlikleri ve kooperatifler aracılığıyla yararlanabilecektir.

Yetki Tasarısındaki bir madde, eğer yorumlar doğru çıkarsa, -ki çıkması da kuvvetle muhtemeldir-, AP iktidarı ile eski DP'li "dayı"lar arasında bir süredenberi çıkan sürtüşmeleri giderebilecek mahiyettedir. Böylece, Demirel iktidarı, bir taşla iki kuş vurmanın yeni bir örneğini vermiş olacaktır. Taşandaki 7. madde şöyledir:

"Kalkınma plânının uygulanmasında özel ihtisas ve kabiliyet gerektiren Maliye, Ticaret, Sanayi, Ulaştırma, Bayındırlık ve Tarım Bakanlıkları müsteşar, müsteşar muavini, daire başkam, daire başkan muavini, genel müdür ve genel müdür muavini görevlerine, meslek kıdemi ve müktesep maaş derecesi hakkında aranılan şartlar dikkate alınmaksızın atanmalar yapılabilir."

"Memleketin yüksek menfaatleri"

Bir süredenberi müsteşarlık, genel müdürlük veya buna benzer yüksek makamlar için Demirelin başının etini yiyen eski bazı DP kodamanları, bu maddeye dayanılarak, münasip koltuklara kolaylıkla getirilebileceklerdir. Bunun bir başka anlamı da, tasarıda sayılan Bakanlık yüksek memurları arasında pek yakında büyük bir temizliğin başlıyacağıdır. Böylece Demirel, bir yandan, kendisi için tehlikeli olan DP'lilerin ağzına bir parmak bal çalıp onlarla barışırken, bir taraftan da bazı Bakanlıklarda beğenmediği yöneticileri kolayca saf dışı edebilecektir. Tabii gerekçe, "memleketin yüksek menfaatleri", "plânın eksiksiz ve zamanında uygulanması" olacaktır.

Başbakan Demirci ve Plâncılar
Kuşa dönen bir teşkilât

Türkiyedeki son ekonomik ve politik kaosu yakından izleyen gözlemcilere göre bütün bu tedbirler, AP İktidarının beceriksizliklerini örtemeyecek ve girilen dar boğazdan kolayca çıkılamıyacaktır. Çünkü, getirilen tasan ile devletin yatırımları büyük çapta aksayacaktır. Devletin özel sektöre aktanlan ve, adı ne olursa olsun, bir "hîbe" özelliği taşıyan paralan, bir daha devlet kasasına güç dönecek ve belki de hiç dönmeyecektir. Ayrıca, hazır devlet para verirken kendi ana sermayesini tehlikeye atmamayı düşünebilecek kadar akıllı olan özel sektörün, Plânda tesbit edilen yatırımları da gerçekleşmiyecektir. Para sahipleri, kendi paralarıyla yatırım yapmaktansa, devletin açacağı kredilerden istifade yoluna gidecekler, kendi paralarını da, gayrimenkule yatıracaklardır. Böylece Türkiyede, yeni bir spekülasyon devri başlayacaktır.

Ayrıca, çıkacak kanun, iş adamlarına yurt dışında da yatırım yapma, hakkım tanıyacağına göre, fonlardan yararlanan kimselerin ille de Türkiyede yatırım yapmalarım beklemek büyük saflık olur. Bunun sonunda ortaya çıkacak durumun içindense, değil tasarıyı hazırlayanlar, rüfailer bile çıkamıyacaktır.

Demirel İktidarını bu derece akıl-dışı ve Türkiye gerçekleriyle yüzdeyüz çelişki halinde bulunan tedbirlere iten sebeplerin başında, şüphesiz, biraz da idarî mekanizmada beliren tereddütler gelmektedir. Örneğin, geçmiş devirdeki olaylar sebebiyle gözleri açılan bazı yüksek dereceli memurlar, kolaylıkla şifahi emirler kabul etmemekte ve mutlaka yazılı emir istemektedirler. Bu ise, suyun başında bulunanların islerini güçleştirmektedir. Bu yüzden ise İktidar, siyasî kayıplara uğramaktadır. Halbuki bundan sonra böyle olmıyacak, geniş yetkilere kavuşan Hükümet, istediğini yaptırabilecektir. Anlatılan örneğe uygun bir olay, telekomünikasyon ihalesi sırasında cereyan etmiş ve bazı yüksek dereceli memurlar, yapılmak istenen kanun-dışı işlere karışmak istemedikleri için iş, uzun süre sürüncemede kalmıştır. Başbakan Süleyman Demirel, geçtiğimiz hafta

içinde, Yetki Kanununun hazırlanış gerekçesini AP Grupuna açıklarken bu örnekten faydalanmış ve ihalenin gecikmiş olmasını buna yakın bir şekilde açıklamıştır. Halbuki tasarı kanunlaşırsa, daha önce sütten ağızları yanan memurlar, bu defa sütün sıcak olduğunu bile bile içmek zorunda kalacaklardır. Bunun sebep olacağı rahatsızlıkları şimdiden kestirmek ise hiç de güç değildir: Geniş çapta ayıklamalar veya istifalar olacaktır.

Meselenin bir başka garip tarafı da, tasarıyla getirilmek istenen birçok konu hakkında, yürürlükteki kanunlarda hükümlerin mevcut bulunduğudur. AP Hükümeti, ya bunların bir kısmından haberdar olmadığı için, ya da bu kanunların kapsamım genişletip pekiştirmek için özlerini yeni tasarısına da almıştır.

"Döner döner gene okur!"

Demirelin ve Hükümetinin bu tasarısı, yasama organlarının bazı yetkilerini de kapsamaktadır. Bu yüzden, Anayasayla açık çelişki halindedir. Ayrılacak fonlar bütçeden alınacak paralardan ibaret olacağına göre, Hükümet, kararname ile bütçede de değişiklik yapabilecektir. Bu, bütçe yetkisinin -kısmen de olsa- Meclisin elinden alınması anlamını taşımaktadır. Ayrıca, tasarının tanıdığı özel yetkilerle çıkarılacak kararnameler sayesinde Meclisin kabul ettiği plânda, Meclise danışmadan ve onun onayını almadan istenen değişikliğin yapılması mümkün olacaktır. ,

Bütün bunların dışında tasarı, Türkiyede, bir durumu tekrar su yüzüne çıkaracaktır. Bu, nüfuz ticareti, görevi kütüye kullanma ve çeşitli yolsuzluklardır. Birtakım kimseler, bu fonlardan yararlanmak için -geçmiş devirde olduğu gibi- her yolu deneyeceklerdir.

Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, bu tasarının kanunlaşması sonucu yaratılan ortamın zararı, yine özel sektöre dokunacakta. Zira böyle bir ortam, gayrimeşru kazançlar ortamıdır.

"Sandıktan çıkma" İktidar, muhtemelen, önümüzdeki günlerde, kanunu Meclisten geçirecektir. Fakat, ondan sonra olacakların içinden kolayca çıkacağa benzememektedir. Zira, bazı partiler, bu arada CHP ile TİP, Anayasa Mahkemesine başvurarak, kanunun iptalini isteyeceklerdir.

Televizyon

"Pahalı oyuncak"

(Kapaktaki tv)

İkinci beş yıllık plânda, Türkiyede televizyonun kurulmasının kabulü ile bir yılan hikâyesi nihayet sona erdi. 1 Ocak 1968 Pazartesi saat 19.00'da televizyonlarının düğmesini çevirecek olan mutlu Ankaralılar, yani bu fiyatlarla dahi televizyon alabilmiş olanlar-, şu programı bileyecekler:

19.00 Açılış ve program, haberlerden özetle, hava raporu
19.10 Çocuk masalı
19.15 Spor haberleri
19.45 Belge film
20.75 *Eğlence ve müzik*
20.45 Tele-haberler
21.00 Kapanış

Başlangıçta sadece Ankara ve yakın köylerine ulaşacak olan TRT-nin televizyon yayını haftada beş gün 2'şer saat, Cumartesi ve Pazar günleri ise 2 saat 45 dakika devam edecektir. Cumartesi günleri eğlence ve müzik programları daha uzun tutulacak, Pazar günleri, 45 dakikalık polisiye film gösterilecektir.

Düzenlenen yatırım programı gerçekleştirilebilirse, İkinci beş yıllık plânın son uygulama yılı olan 1972'de Televizyonun yayın alanı Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir, Konya ve Adana bölgelerini kapsıyacaktır. Eğer televizyon alıcısı sahibi olabilmişlerse, bu alanda yaşayan ve Türkiye nüfusunun yüzde 37'sini teşkil eden 12 milyon türk vatandaşı, yayınlardan faydalanabilecektir.

1982'de Dördüncü beş yıllık plân uygulamasının sonunda ise Artvinde de verici istasyon kurulacak ve böylece bütün Türkiyeyi kapsayan televizyon şebekesi tamamlanmış olacaktır.

Semih Tuğrul
Doğru söyleyeni..

Televizyon dalgaları, bilindiği gibi, düz hat üzerinde yayılır, tepeleri aşamazlar. Bu yüzden, televizyon yayınlarını bütün memlekete ulaştırabilmek için, Türkiyenin bellibaşlı bütün sivri noktalarına büyüklü' küçüklü 'vericiler yerleştirmek, bu vericileri birbirine bağlamak gerekmektedir. Bütün Türkiyeyi kapsayacak televizyon şebekesi için 15 yılda 31 ana verici, 913 yardımcı verici ve bunları birbirine ve stüdyolara bağlıyacak 89 radyo- link hattının kurulmasına: ihtiyaç vardır ki bu, milyarı aşan bir, masraf demektir. Sadece ilk beş yılda alıcıların temini için yapılacak masrafla birlikte yatım milyarın üzerinde para harcanacaktır. Televizyon işletmeciliği de çok pahalı bir iştir. Örneğin, yabancı menşeli bir televizyon filmini değil satın almak, sadece yarım saat göstermek için dışarıya 50 dolar -500 lira- ödemek gerekecektir. Ve televizyonda yılda yüzlerce saat film göstermek gibi bir zorunluluk da vardır. Canlı yayınlara, hattâ fotoğraflara yapılacak masraf ise bundan daha az değildir. Türk Televizyonunun gecikmesinin başlıca sebeplerinden biri, budur. Siyasî yöneticiler, astronomik' seviyeyi bulan masraflardan endişe duymuşlar, içmek için ayranı yokken tahtıravanı ile gezmeye gider duruma düşmek istememişlerdir. Bir başka endişe, televizyon alıcılarının pahalı olmasından doğmaktadır. İş iyi organize edilemez ve sosyal ölçülere önem verilmezse, harcanan milyarlar, satın alma gücü televizyon cihazı almağa yeterli küçük bir zümreye salon eğlencesi sağlamaktan başka bir anlam taşımıyacaktır. Televizyonun en ileri taraftarları da bu sakıncaları kabul etmektedirler.

TRT Teknik Genel Müdür Yardımcısı Doğan Erden, bu konuda, geçen hafta,

"— Televizyon, televizyon diyo-

Doğan Erden
Tv de bir öncü

aruz; ama bunu, yalnız parası olanın alacağı bir şey haline getirmek istemiyoruz" dedi.

Televizyon Program ve Yayın Dairesi Başkanı Semih Tuğrul ise, sorumluluğuna katıldığı bu büyük teşebbüs hakkında, "pahalı bir oyuncak" deyimini kullandı, dikkatli olunmazsa amacın sağlanamıyacağını ifade etti.

Treni de kaçırmamalı

İhtiyat, iyi bir şeydir. Yalnız, tatla Heri götürülürse muhafazakârlık haline gelir ve zararlı olur. Yirmi yıldır televizyon seyreden dünya, rerikli televizyona geçmekte, bilginler ve teknisyenler, XXI. yüzyılda üç buutlu televizyonun gerçekleştirileceğini haber vermektedirler. Karanlıkta gören televizyon kameraları geliştirilmiştir. Glasgow Üniversitesinde öğrenciler, odalarındaki ailemin ekranından dersini dinledikleri hocalarına, aynı televizyon cihazı aracılığıyla soru sorabilmektedirler. {Buluşlar birbirini izlemekte, Türkiye için büyük yenilik sayılabilecek sistemler Batıda demode olmaktadır. Suni uydular verici olarak kullanılarak, bütün dünyayı kapsıyacak televizyon yayını için çalışılmaktadır. Bu alanda hayret verici gelişmeler sağlanmıştır. Dünya ile aynı süratte dönen ve bu yüzden daima aynı yerde asılı imiş gibi duran üç elektronik uyduyu verici şebekesi olarak dünyanın etrafına ve 40 kilometre yükseldiğe yerleştirmenin hazırlığı ilerlemiştir. Bu sistem gerçekleştirilir ve yerdeki vericilere ihtiyaç kalmadan uydulardan doğrudandoğruya odalardaki alıcılara yayın yapılırsa -ki yapılacaktır-, dünya yepyeni, biz türkler için ise çin yazısı kadar acayip problemlerle karşıkarşıya kalacaktır. Örneğin Sovyetler veya Amerikalılar, böyle bir sistemle, karşı blok ülkelerindeki bütün evlere ulaşabilecek propoganda yayını yapabileceklerdir. Amerikadakiler veya ruslar, bu propaganda yayınlarına itibar etmeyebilirler. Onların izleyebileceği çok sayıda millî istasyon vardır. Ama televizyon şebekesini kurmamış veya genişletmemiş olan az gelişmiş ülkeler, böyle bir propaganda savaşında tam anlamıyla silâhsız kalacaklardır. Televizyon alıcısına sahip bulunan, fakat milli televizyon yayınından yararlanamayan 'az gelişmiş bir ülkenin halkı, propaganda dahi olsa, odasındaki ekranda belirecek görüntülerin cazibesinden kurtulamıyacaktır. Nitekim bu durum Türkiyede, daha doğrudan doğruya alıcıya yönelen uzay yayınları başlamadan ortaya çıkmıştır.

Dünya, televizyon çağma çoktan girmiştir. Bu vakıayı kabul, etmemek, çağın gereklerine uymamak, daha da geri kalmaya peşinen razı olmak demektir.

Tartışmalar

İleri ülkelerde dahi televizyonu tenkit edenler vardır. Televizyonun oturan, kolaylığa alışmış, tembel topluluklar yarattığı ifade edilmektedir. Buna karşılık, televizyonu savunanlar, vaktiyle, yazının icadında da, "Bu yeni imkân, bunu öğrenecek ve tatbik edecek olanları ruhen tembel yapacaktır" diye itirazlar yükseldiğini hatırlatmaktadırlar.

Hikâye bir yana, televizyonun olumlu etkileri inkâr edilemez. Televizyon özellikle az gelişmiş ülkelerde eğitimde başarıyla kullanılabilmektedir. İtalyan Televizyonunda, özellikle az gelişmiş Güney İtalyaya yöneltilen, yetişkinlerin eğitimi ile ilgili, "Non e mal froppe tardı" -"hiç bir zaman geç değildir"- adlı program sayesinde başarılı sonuçlar alınmıştır. İtalyada 1951'de 5,5 milyon olan okuma-yazma bilmeyen sayısının 1960'da 2 milyona düşürülebilmesinde televizyonun rolü büyük olmuştur. Yeni bağımsızlığına kavuşmuş bir Afrika ülkesinin yöneticisi, televizyonun eğitimsel değeri hakkında şöyle konuşmuştur:

Televizyon başında bekleyen Ankaralı bir aile
Eller aya giderken...

"— Bizlerin, afrikalıların görgüsü ve eğitimi, her şeyden önce, göz ile elde edebileceğimiz şeylere dayanır. Afrikalılarda bir, göz geleneği, temaşa geleneği, dans ve el zenaatı geleneği vardır, ama yazı geleneği yoktur. İşte biz, televizyon sayesinde yazı geleneğine, okuma, okuyabilme ve yazabilme geleneğine kavuşmak istiyoruz.."

Televizyon sadece okuma-yazma eğitiminde değil, meslek! eğitimde, görgü ve bilginin artırılmasında, özellikle sosyal yaşantıya getirdiği değişikliklerle önem kazanmaktadır. Dünya ve yurt olaylarını görüntü olarak izleyebilen kimselerin muhafazakârlığı zayıflamakta ve bunlar, mahallî olmaktan kurtulmaktadırlar. Ünlü bir futbolcuyu, bir yabancı devlet adamını, uluslararası bir toplantıyı görüntü olarak izlemek, insanları, çağdaş dünyaya yakınlaştırmaktadır. Tabii bu faydaları toplum ölçüsünde elde etmenin başta gelen şartı, televizyonu bir müreffeh azınlığın salon eğlencesi olmaktan çıkararak, hiç olmazsa her köye bir tane alıcı götürmektir. Bu, başlangıçta, yayın alanı genişletilmeden mümkün değildir. Ama, televizyondan sadece büyük şehirdeki televizyon sahiplerinin yararlandığı başlangıç safhasından ileriye gitmek için, her halükârda, bir "başlangıç" zorunludur. Suya atlamadan yüzme öğrenilemiyeceği gibi,'büyük şehirlerde ilk vericileri kurmadan köylere yönelmek ve bütün yurdu kapsayan şebekeler meydana getirmek de imkânsızdır.

Türkiye, gecikmeyle de olsa, bu başlangıcı yapmaya karar vermiştir. Televizyonun zorunlu bir ihtiyaç olup olmadığı hakkındaki tartışmalar artık geride- kalacak, 1 Ocak 1968'den itibaren yayınların kalitesi, televizyon işletmeciliğindeki başarı derecesi tartışılacak ve eleştirilecektir.

Yukarı kademelerde "ihtiyaç mı, lüks mü?" tartışması devam ederken, halk, fiilî davranışlarıyla bu tartışmayı aşmış, televizyondan yararlanarak çağını yaşamak istediğini ortaya koymuştur. 1967 yılında Türkiyede 1500 kadar vatandaş, televizyon alıcısı sahibi olmuştur. Bu alıcılar, özellikle sınır ve kıyı illerine dağılmıştır. Komşu ülkelerin yayınlarını izleme hususunda, Anadolu yaylasının ortasında bulunduğu için en şanssız il olan Ankarada dahi televizyon salın alan sabırsızlara rastlanmaktadır.

Fahrettin Işıkçı
Yaraya neşter

..ve halk

Başkentte, Maltepe köprüsünün bitişiğindeki Gürakan apartmanının damında büyükçe, çok parçalı, değişik bir anten bulunmaktadır. Bu antene bağlı bir kablo, dış duvardan aşağı inmekte ve üst katlardan birinin balkon kapışının kıyısından geniş salona girmektedir. Bu kablo, "Automatic" marka bir televizyon alıcısına bağlıdır.

iki hafta kadar önce bîr sabah, Yugoslavyadan göçmen olarak gelmiş mütevazi insanlar olan Hayrettin ve Cemal Çörağan kardeşler, yine televizyonlarının başında idiler ve bir yayın yakalamağa uğraşıyorlardı. Bir yıl önce bu alıcıyı kendilerine satan hemşehrileri, "Sık sık çalıştırın ki gazı isinsin, iyi olur" demişti. Çörağan kardeşler de bu tavsiyeyi hevesle yerine getirmişler, her sabah ve her akşam televizyonun başına geçip, dalgalan kurcalayarak, ses âyarını karıştırarak, bir yayın yakalamağa çabalamışlardı. Çoğu zaman çabaları boşuna gidiyordu. Ama bazen de ekranda bir görüntü beliriyor, bu başarı iki kardeşe günlerce, hattâ aylarca yetiyordu.

O gün de bıkmadan televizyonu kurcaladılar. Ekranda çizgiler hareket ediyor, dalgalanıyor, çeşitli geometrik şekiller meydana geliyordu. Bu, alıcının boşa çalışması demekti. Saat 11.30'da birden, bulgarcaya benzeyen bir konuşma duyuldu, sonra çizgiler şekillendiler ve bir insan görüntüsü haline geldiler. Bu, bir spikerdi. O. sırada hava bulutlu ve rüzgârlı idi. Rüzgâr estikçe şekiller netleşiyordu. Sonra ekranda, sulanan bahçeler göründü. Bu arada Çörağan ailesi salonu doldurduğu gibi, "Yenge hanım" üst ve alt katlara haber vermiş, bütün komşular salona doluşmuşlardı.

Gürakan Apartmanının sakinleri, iki saat kadar, heyecanla televizyon seyrettiler. Bu, heyecanlı bir olaydı. Hayret etmişlerdi. Sulanan bahçelerden sonra bulgar güreşçilerini ve bir temsil gördüler. Olayı kendi aralarında yorumladılar. Kimisi "Bak şu Allahın işine!" dedi, kimisi de meseleyi teknik yünden izaha kalkıştı.

Bu alay Kenya, Nijerya, Uganda, Zambia, Honduras, Sierra Leone, Yukarı Volta, Kolombia, Puerto Riko, Peru, Hindistan, Kamboçya, Kore, Tayland, Malta veya Guamda cereyan etse, hayret konusu olmıyacaktı. Çünkü bunlar, dünyada televizyona sahip bulunan ve sayıları 90'ı geçen ülkeler arasında yerlerini almışlardır.

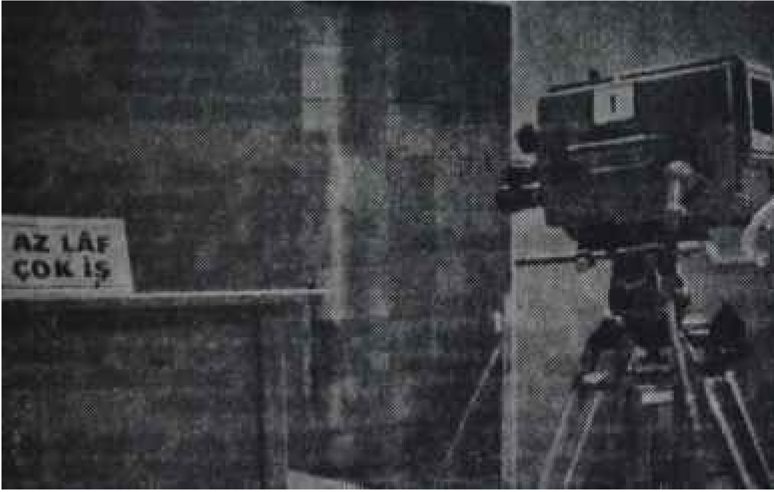
Böyle bir olay, Türkiyede de bazı sınır bölgelerinde olağan karşılanacaktır. Örneğin Rizede, Sovyet televizyon istasyonlarının, Kilis, İskenderun ve Mersinde Arap televizyon istasyonlarının ve Edirnede Yunanistan ve Bulgaristan televizyon istasyonlarının yayınları izlenebilmektedir. Türkiyeyi çevreleyen bütün ülkelerde -Kıbrıs dahil- televizyon şebekesi kurulmuştur. Sınıra yakın illerimizde vatandaşlanmız televizyon alıcısı sabitti olmakta ve bir nevi beleşçilikle komşu ülkenin yayınlanın İzlemektedirler.

Türkiyede istisnai olarak televizyon seyredebilenlere, kapalı devre televizyon yayım yapan bazı amerikan üslerindeki amerikalılar evet amerikalılar türk toprakları üzerinde Tv yayını yapmaktadırlar- ile, haftada bir gün 2 saat deneme yayını yapan İstanbul Teknik Üniversitesi istasyonunu izleyen İstanbulluları katmak gerekir. İstanbul Teknik Üniversitesinin dü-

şük güçte vericisi ile Perşembe günleri yaptığı kısa yayını İstanbullular, televizyon alıcısı satan dükkânların önünde büyük kalabalıklar halinde birikerek, merakla izlemek' tedirler. Halk, televizyonu heyecan ve iştiyakla beklediğini her vesile ile göstermektedir.

Dünden bugüne

Türkiyede televizyon kurulması İçin ilk çalışmalar 1960 öncesine uzanmaktadır. 1958-59 yıllarında Altemur Kılıç ve televizyon üzerinde İngilterede BBC'de ihtisas yapmış bir uzman olan bugünkü TRT Teknik Genel Müdür Yardımcısı Doğan Erdenin katıldığı etüd çalışmaları yapılmış, fakat sonuç vermemiştir.

T.R.T.'de bir kamera ve bir söz: "az lâf, çok iş

En doğru söz

27 Mayıstan sonra İlk beş yıllık plân çalışmalarında Plâncılar, televizyonu erken bir masraf kapısı olarak görmüşler ve plâna almamışlardır. 1962 yılında, zamanın Cumhurbaşkanı Gürsel, Alman Elçiliğindekı bir davette, kendine özgü üslûbu ile, "Bizim televizyonumuz yok Hem, çok da pahalı bir iş" diye yakınmıştır. Bunun üzerine Alman Elçisi, Türkiyeye bir televizyon stüdyosu hediye etmeyi teklif etmiştir. Bu stüdyo, eğitim için kullanılacak ve dışarıya yayın yapmıyacaktır. Almanlar, bu arada TRT'nin eleman yetiştirebilmesi için bir kaç tane de burs vermişlerdir. Bu hibe bir lutufkârlık gibi görünmekle beraber, arkasında akıllıca hesapların yattığı da belli olmaktadır. Almanların hibe ettikleri malzemenin değeri birkaç milyon liradan fazla, değildir. Ama bunun karşılığında çok büyük çıkarlar elde edebileceklerdir. Çünkü bir ülkede televizyon, nüve olarak, hangi marka ve cins malzeme ile kurulursa, ülke çapında bir şebeke halinde geliştirilirken, ayni marka malzemenin alınması gerekmektedir. Böylece, bir-iki milyonluk bir hibe ve birkaç burs karşılığında almanlar, Türkiyeye, değeri 100 milyonları bulan malzeme ve televizyon alıcısı satmayı ummaktadırlar, Almanların hîbe ettikleri ve bugün monte edilmiş bulunan ilk nüve stüdyonun âletlerinin büyük bir kısmı, Telefunken markadır. Elektronik malzeme ise "Fernseh GMBH" markasını taşımaktadır. Bu iki alman firmasının, nüve malzeme kendileri tarafından imal edildi diye Türkiyenin karşısına satış tekeli o tarak çıkmaları çok zararlı olabilir.

Eğitim stüdyosu, Mithatpaşa caddesinde, iki apartmanın birleştirilmiş bodrum katlarına yerleştirilmiştir. Televizyon vericisi kurulduktan sonra yayın, bu stüdyodan vericiye ulaştırılacaktır. Bu stüdyoda 10 aydır kapalı devre yayın denemeleri yapılmakta, eleman yetiştirilmeğe çalışılmaktadır. TRT, televizyon eğitimi çalışmalarım, Plâncıların mukavemeti zayıfladıktan ve televizyona izin çıkacağı anlaşıldıktan sonra hızlandırmıştır.

Tv, plânda

İkinci beş yıllık plânın hazırlık safhasında TRT, televizyonu plâna sokabilmek için büyük gayret gösterirken, yanıbaşında umulmadık müttefikler bulmuştur. Bunlar arasında AP Hükümeti ve Türkiyenin en büyük tirajlı gazetesine de sahip bulunan bir basın tröstü önde gelmektedir. AP Hükümetinin ve Başbakan Demirelin niyeti açıktır: Televizyonun propaganda değerinden yararlanmak.... O iri gövdesi ve çıplak başıyla televizyon ekranında sık sik boy gösterecek bir Demirelin vatandaşların sempatisini daha büyük ölçüde toplamaması imkânsızdır. Nitekim AP İktidarının nasıl bir Tv düşündüğü, bazı belirtilerle anlaşılmaktadır. Alman televizyonuna, Almanyadaki işçiler için Türkiyede Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan filmler, belirli bir dünyâ görüşünü yansıtmaktadır. Örneğin, bu filmlerden birinin konusu, mevliddir. Türkiyenin en büyük tirajlı gazetesine sahip olan basın tröstünün büyük desteğini ise, bu tröstün ilerisi için özel radyo ve televizyon kurma niyetiyle izah edenler vardır. Bu tröstün gazetelerinin muhabirleri, Başbakana, basın toplantılarında sık sık şu soruyu sorarlar:

"— Özel teşebbüsten yana olan AP Hükümeti, Türkiyede özel radyo ve televizyona izin verecek mi?"

AP Hükümetine kalsa, bu izni hemen verebilir. Bir basın tröstünün, büyük reklâm gelirleriyle, çok kârlı bir yatırım olan radyo ve televizyona heveslenmesi de normaldir. Ancak, Anayasa buna imkân bırakmamaktadır.

Nihayet Tv, şu cümle ile İkinci beş yıllık plâna girmiştir: "İkinci beş yıllık plân dönemi içerisinde yurdumuzda televizyon yayınına geçilecektir."

Beş yıllık plânla ilgili olarak yapılan özel ihtisas komisyonu çalışmalarında da geniş bir rapor meydana getirilmiştir Bu husustaki etüd ve programlara göre, İkinci beş yıllık plânda Orta ve Batı Anadotu, üçüncüde Trabzon - Diyarbakır çizgisinin batısı ile Ankaranın doğusu arasında kalan bölge, 1978-82 arasında da Doğu Anadoluya televizyon ulaştırılacaktır. Bellibaşlı illere televizyon şu sıra ile varacaktır:

Ankara 1968, İstanbul ve Bursa 1970, İzmir 1971, Konya ve Adana

Bir Tv yayını hazırlanıyor
Darısı başımıza

1972, Yozgat ve Sivas 1973, Malatya ve Diyarbakır 1974, Antep ve Maraş 1975, Samsun ve Giresun 1976, Bolu ve Kayseri 1977, Refahiye, Erzincan ve Erzurum 1978, Van, İsparta ve Antalya 1979, Denizli, Kastamonu ve Balıkesir 1980, Siirt, Hakkâri ve Edirne 1981, Karaköse, Kars ve Artvin 1982.

Görüldüğü gibi, yapılan programa göre gelişmiş iller en önce, geri kalmış Doğu illeri ise en sonra televizyona kavuşacaklardır. Bu, hatalı bir tercih gibi görünmektedir. Eğer teknik zorunluluklar yoksa, en geri kalmış illere ye bölgelere öncelik tanınması gerekir. Ancak böylelikle, televizyonun az gelişmiş ülkelerdeki eğitim değerini televizyonun başlıca kuruluş gerekçesi olarak gösterenler, çelişmeden kurtulmuş olurlar. İl ve bölgelerin öncelik sırası çok dikenli bir meseledir. Eğer siyasî baskılar da işin içine geniş ölçüde karışırsa -ki AP İktidan varken normali budur..-, mesele kördüğüm olabilir.

Tuzaklar

Televizyon artık, çağımızda bir ihtiyaçtır ve Türkiyede de kurulmaktadır. Ancak bazı tuzaklar vardır ki, onlardan sıyrılmanın yolu bulunmazsa, televizyon, türk ekonomisi ve sosyal bünyesi, için yalnız bir lüks değil, bir kazık haline gelebilir. Bunlardan biri, yukarda bahsedilen bir satış tekeline -örneğin, nüve stüdyoyu imal eden alman firmalazına- mahkûm olmaktır. Diğer ve kocaman bir tuzak ise, montaj tuzağıdır.

Türkiyede televizyonun kurulmasının yaklaştığı belli olduktan itibaren, tuhaf bir olay görülmüştür. Türkiyedeki montaj firmaları, televizyon parçalarının ithali için izin olmadığı halde, televizyon alıcısı imaline geçmişlerdir! Philips, Kondor gibi firmalar "ilk türk televizyonumu imal etmenin ateşli vatanperverliği içinde görünmekte, durmadan reklâm yapmaktadırlar. Amaçlan açıktır: televizyon ithalâtım veya bir televizyon sanayii kurulmasını, "Biz yapıyoruz, ne lüzum var?" gerekçesiyle önlemek. Oysa bugünkü düzen ile ümidi montaj sanayiine bağlamak hem milli ekonomi ve hem de müstehlik için çok zararlıdır. Bir kere, Türkiyedeki montaj firmalarının piyasaya arzettiği alıcılar fazlasiyle pahalıdır. Montaja firmalar 3400 ile 4000 lira arasında fiyat koymaktadırlar. Oysa alıcı, müstehlike çok ucuza ulaştırılabilir. Bu konuda, Televizyon Dairesi Başkam Fahrettin Işıkçı, şu Örneği verdi:

"— Almanyada şu anda, 400 marka, Lövöopta marka alıcılar perakende olarak satılıyor. Biz buna toptan ithal ederek yüzde 10-20 tenzilâtla gümrüğe 650-700 liraya maledebiliriz. Hükümet buna yüzde 50 gümrük koysa, eder 1000 lira. 300 lira, hadi hadi 500 lira da satıcısı kâr koysa, 1500 liraya Türkiyede perakende olarak satılabilir. Ama, bu montaj sanayiine benim aklım ermiyor!."

Eğer montaj sanayiine mahkûm olunursa, 1500 lira yerine 4000 liraya vatandaşa satılmak istenen cihazlar sadece zengin evlerine girecek ve işte o zaman Tv, bir zümrenin salon eğlencesi olarak kalacaktır.

Montaj sanayiinin bir başka mahzuru, tedricen bir televizyon ve elektronik sanayii kurulması ihti-

malinin önüne baraj olmasıdır. Bilindiği gibi, montajcılar için en ileri ve kârlı durum, yine, montajdır. Oysa, 15 yılda 1000'e yakın verici kurmak, 1972 ihtiyacı olarak hesaplanan 200 bin alıcıyı temin etmek zorunda bulunan Türkiyenin menfaati, televizyon alıcısı, vericisi ve stüdyo malzemesi ile birlikte, başka sahalarda da kullanılabilecek ve döviz kazandıracak bir elektronik sanayiine, televizyon kurarak yarattığı talep hacminden yararlanarak, sağlam şekilde adım atmaktır. Bu, mümkündür de... Türkiye, hem kendisi geniş bir pazardır ve hem de Ortadoğuya satış yapabilir. Bu özellikleriyle, büyük batılı firmalar için caziptir. Bu firmalar, patent ve araştırma kendilerine ait olmak üzere, Türkiyede, Türkiye ile ortak bir elektronik ve televizyon sanayii kurmaya razı edilebilirler. İranda Şah böyle bir teşebbüs içindedir. Türkiye erken davranmazsa Ortadoğuya ihracat şansını kaybettiği gibi İrandan televizyon parçası ithal durumunda dahi kalabilir. Amerikan. fransız, japon ve fin firmaları bu hususta Türkiyeye teklif yapmaktadırlar. Tabii onların da istedikleri tavizler vardır. Örneğin reklâmlardan pay istemektedirler. Fakat akıllıca yapılacak bir pazarlık, milli çıkarlara en uygun bir formülle ve reklâmlardan pay verilmeden de sonuçlandırılabilir.

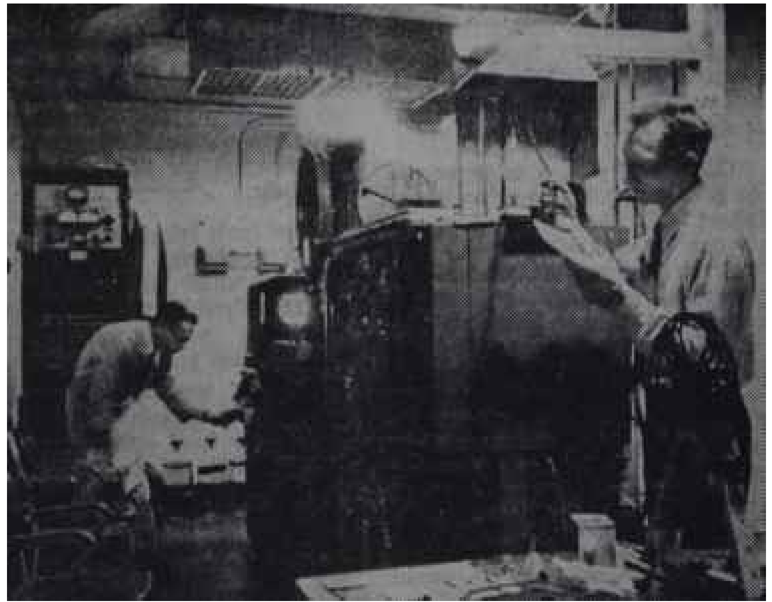
Tabii bu durum, montajcılarla, Türkiyede bir büyük firma ile ortak olunarak gerçek sanayi kurulması teşebbüsünü destekliyenler arasında çatışma yaratmıştır. Bu çatışmanın sonucu, Türk Televizyonunun geleceğini, sosyal ve ekonomik yapı içindeki olumlu veya olumsuz yerini doğrudandoğruya etkiliyecek ölçüde önemlidir.

Karar meselesi

Bir ufak stüdyonun kurulması ve plâna giren bir cümle, Türkiyenin karşısına, aslında, dev meseleler çıkarmıştır. Şu devre, karar devresi olduğu için, hayati önem taşımaktadır. Yanlış bir karar, plânlanmadan, çok iyi incelenip hesaplanmadan atılacak bir adım, çok acı çektirir. Şu kritik anda, TRT'nin başında şanssızlık dolaşmaktadır. Genel Müdürün hastalığı ve göreve dönüp dönmiyeceğinin belli olmaması, Kurumu çekingen bir duruma sokmuştur. Örneğin, uzmanların ve Plâncıların, bir televizyon ve elektronik sanayii kurulursa, bunun türk ortağının TRT olması konusunda bir görüşleri vardır. TRT Kanunu buna uygundur. Ama TRT, Genel Müdürün yokluğu ve Kurumun karşıkarşıya bulunduğu siyasî baskılar yüzünden gerekli enerjik adımları atacak, akıllı ve cesur pazarlıkları yapacak ortamda değildir. Bu çekingenlik yanlış ve zararlıdır. Montajcılara karşı kontrol savaşı açmış bir Mehmet Turgutun Bakanlık yaptığı Hükümetin yapacağı da -eğer bu, göz boyama değilse-, siyasî sürtüşmeyi bu mesele için bir tarafa bırakıp, TRT ile yakın işbirliği kurarak televizyon ve elektronik sanayii konusunda en isabetli ve milli çıkarlara uygun kararı sağlamaktır.

Yakında almanlar, Ankara televizyon vericisini teslim edecekler ve bu, Yenimahalle sırtlarındaki Dede doruk tepesine yerleştirilecektir Oysa, verici için en uygun yer, Elmadağdır. Fakat Genel Kurmay, burada CENTO'ya ait tesisler bulunduğu gerekçesiyle Elmadağ için izin vermemiştir. Yenimahalle sırtlarındaki anten, Ankara Kalesinin hemen arkasında kalan bir alana, yayını iletemiyecektir.

Ekim sonunda bu verici kurulduktan sonra teknik deneme yayınlarına başlanacak, Ocakta da günde iki saatlik düzenli programlar başlıyacaktır. Televizyon yöneticilerinin karşıkarşıya oldukları önemli bir güçlük, elde, yeterli sayıda yetişmiş eleman bulunmamasıdır. Sonbaharda Türkiyede açılacak kurslardan çıkacak olanlar ve daha önce Almanya ve İngilterede eğitim görmüş elemanlar, 60 kişiyi geçmeyen bir program kadrosu meydana getirmektedirler. Ama televizyonda bir saatlik canlı yayının hazırlanmasına günler ayrıldığı, BBC'nin sadece sözleşmeli sanatçı olarak 20 bin kişi çalıştırdığı hesaplanırsa, mini - televizyonumuzun karşı karşıya bulunduğu büyük problem anlaşılabilir. Bu bakımdan, başlangıçtaki yayınlar acemice ve deneme mahiyetinde olacaktır. Fakat dünyanın hiç bir yerinde seyirci tolerans sahibi değildir ve TRT, 1968 Ocağından itibaren, radyo yayınlarından uğradığı salvoların yanma, televizyon yayınlarım hedef alanların ekleneceğini hesaplamalıdır.

Bir televizyon vericisi çalıştırılırken
Üç buutlusu yakın

Enflâsyon

Aldatıcı tedbirler peşinde

Fiyatların durmadan yükseldiği, kasapların "Biz artık kasaplık değil, kuyumculuk yapıyoruz; dirhem dirhem et satıyoruz" dedikleri şu günlerde, ortada, türk lirasının yabancı paralara göre yeni bir değerlendirmeden geçirileceğine dair haberler dolaşmaktadır. Önceki haftanın sonunda İstanbulda "altıncı basın toplantısını (Bk: AKİS, Sayı 682 'Başbakanlık") düzenleyen Demirci ise, toplantıda şöyle demiştir: "İkinci beş yıllık plân, büyük, güçlü ve çok daha hayırlıdır. Hakiki vatanperverlerin yapacağı budur!" şeklindeki sözleri, kamuoyunda gülümsemelere yol açmıştır.

Demîrelin bu sözleri ekonomik durumun kötüye gitmesi sonucu, İktidarın, birtakım baskı tedbirlerine kayacağının işareti olarak yorumlanmıştır.

Görünen odur ki, Demirel, kendi inançları ve tutumuyla, Türkiye gerçeklerine ters düşmektedir. İkinci beş yıllık plân, Nihat Erimin Mecliste belirttiği gibi, "halkçı ve toplum yararına olmayan bir iktidar"ı yansıtır hale sokulmuştur. TİP sözcüsü Prof. Aren ise, "sanayileşmeyi özel sektöre bırakan" bu İkinci beş yıllık plânın "halktan toplanacak vergileri özel sektöre devrederek işleyebileceğini" ifade etmiş, birinci plândaki strateji ve hedefler dokümanına aykırı olduğunu, "sosyal dengeyi bozucu, türk ekonomisinin Amerika ve diğer ileri Batı ülkeleri ekonomilerine karşı olan bağımlılığını arttırıcı" bir plân olarak tezgâha konulduğunu söylemiştir.

Yiyecek maddeleri başında vatandaşlar
Yeme de yanında yat!

müreffeh Türkiyeyi yapma yolunda bütün türk vatandaşlarına bir çağrıdır. Herkes, Türkiyeye verebileceği nesi varsa, onu ortaya koymaya davet olunmaktadır."

Fiyat artışlarından halkın bunalması. İkinci beş yıllık plânın kuşa döndürülmesi, uluslararası kuruluşlardan gelen baskılarla türk lirasının değerinin düşürülmesi zorunluğu ile karşılaşılması gibi konularda fikirlerini açıklamak yerine, çeşitli çevrelerden gelen ciddi tenkidlerin hepsini bir torbaya dolduran Demirelin, "Bu çağrıya katılmak, dedikodu ile, kötüleme ile, fesat ile uğraşmaktan

Bunlar, muhalefet partilerinin, bir iktidar partisini yıpratmak için söyleyecekleri sözlerden farklı "bir anlam taşımaktadır. Amerikan Yardım Teşkilâtı -AID- nin Genel Başkanı David Bellin Amerikan Kongre tutanaklarına geçen konuşmalarını bilenler, başta Amerika olmak üzere, gelişen batılı ülkelerin Türkiyeyi yakında nasıl görmek istediklerini anlıyacaklardır.

Fazilet dersi

Türkiyeyi iyi günlerin beklediğini söylemek için çok iyimser olmak gerekir.

"Türk milletinin birlik ve beraberliğe ihtiyacı olduğu dünya şartları karşısında, onu bölerek ezmek isteyen çeşitli tesirlerin bir araya gelişi hiç de tesadüf eseri değildir" diyerek, dikkatleri muhayyel noktalara çekip, durumu kurtarmak isteyen Demirelin bir başka talihsizliği de, kendilerine yakın görünmekle Türkiyeyi kalkındırmanın eş-anlamda olduğunu sandığı kimselerin ve çevrelerin, kendisini anlamak istememeleridir. Nitekim, para darlığı ve iş çevrelerinin İktidardan istekleri konusunda, bir kısım tarafsız basında, "para darlığını gidermek için Merkez Bankasındaki reeskont kredilerinin genişletilmesiyle enflâsyonist eğilimin artması arasındaki ilintiler"den sözedilirken özel sektörün sözcülüğünü yapan bazı gazetelerde "piyasa, para ve kredi darlığı içerisinde bunalırken, enflâsyona karşı tedbir aranması, bir eski hastalığı en açık, biraz da komik şekilde ortaya koyuyordu. Klâsik teorinin etkisinde kalanlar, enflâsyon üzerinde gereğinden fazla duruyorlardı, fakat, her nedense, en az onun kadar tehlikeli olan deflasyon konusunda kafa yormuyorlardı. Önemli olan, tedavülde, piyasanın ihtiyacı ölçüsünde para bulundurmak, onu sunî olarak aaltmaktan da kaçınmaktı" diye yazılması dikkati çekicidir.

Görüldüğü gibi, özel sektörcü basın, sözüm ona yaptığı özel sektör hizmetiyle övünmekte, İktidarın maruz kaldığı baskı sonucu, kısa vadeli bir çare olarak, piyasaya para çıkarma kararı almasını olumlu karşılamaktadır. Bu basına göre, "ilgililer, hatalı yoldan dönmek faziletini gösterip, para ve kredi musluğunu ölçülü şekilde açmışlar"dır. Eğer "enflâsyonist bir gidiş görülürse, elbette ki musluk kapatılacak" tır!

Ne var ki, bu basında, "hatalı yoldan dönmek fazileti gösteren" İktidarın, bu fazileti kimler karşı-

sında göstermiş olduğuna dair herhangi bir açıklamaya, imaya rastlanmamaktadır.

Meselenin aslı

Özel , sektör yani yılların kazandırdığı alışkanlıkla, başı her sıkıştığında iktidarı zorlayan bir özel sektör- ile AP İktidarının tezleri özetle şöyledir:

1 — Özel sektöre göre, piyasada bir para darlığı vardır ve bunun süratle giderilmesi lâzımdır. İktidar ise, para darlığının geçici olduğunu, sonbahara doğru bunun geçeceğini ileri sürmekte, özel sektörün telâşeciliğine kapılıp emisyon hacminin artırılması halinde fiyat artışlarının kabul edilmiş olacağını, hattâ hızlandırılacağını iddia eden uzmanlara kulak vermek istemektedir.

2 — Özel sektöre göre ise, uzmanların inandığı gibi, tahıl alımlarının başlıyacağı sonbahar başlarına kadar beklense ve gerçekten Ofisin alımları ile artacak emisyon sayesinde para darlığı kalmasa bile, geçen bu süse içinde özel sektör yatırım yapamıyacak, ticaret ve hizmetler alanlarında dahi durgunluk görülecektir. Daha trajik bir ihtimal ise, para darlığı yüzünden zincirleme iflâsların başlamasıdır.

İki cami arasında binamaz durumunda kalan iktidara, belli bir ihtiyatla, Merkez Bankası reeskont kredilerinde 150 milyon liralık bir artış tavsiye edilirken, iktidar, beklenilenin aksine, 200 milyon liralık bir emisyon artışına "geç!" işaretini vermiştir. Şimdi bu fark için ümit noktası, Plâncılara göre, ihracat mevsiminin başlamış olması yüzünden ihracat döviz kazançlarının düzeleceğidir. Böylece 7 Temmuzda 8 milyar 400 milyon liralık olan emisyon hacmi, 8 milyar 600 milyon liraya ulaşacaktır. Sonbahara doğru emisyon hacminin 9 milyarı aşacağı tahmin edilmektedir. Bunun fiyatlara etkisi olacaktır. Son üç yılda fiyatlar zaten devamlı artma eğilimindedir. Bu artış eğilimi, önceki yıllardakinden daha yüksektir. I965'de yüzde 7, 1966'da yüzde *9* oranında genel fiyat artışı olmuştur. 1967 ortalarında ise bir durgunluk başlamış ve para darlığı görülmüştür.

İktisatçıların nedenleri üzerinde birleşemedikleri, fakat ikide bir görülen, fiyat artışı ve pare darlığı ikili problemi, Türkiyede zayıf ve kendi kendisini dengeleyemeyen bir ekonomik ve malî yapının varlığını ortaya koymaktadır. Prof. Zeyyat Hatipoğlunun dediğine göre, "Mevcut şartlar devam ettikçe Türkiye ancak enflâsyon -para basımı- yolu ile para darlığını giderebilecek" tir.

Para miktarının rastgele arttırılması, milli, gelirdeki reel artık oranına bakılmaksızın girişilecek emisyon artımı ise türk parası ile yabancı paralar arasındaki değer oranım sınaî yatırım malı ithal etmek isteyen sanayicilerin aleyhine bozacak, yatırımların maliyeti bir anda hızla artacaktır.

Anayasaya rağmen

İktidar şimdilik, işin kolayım bulmuş ve reeskont kredilerini genişleterek işi halletmiştir. Ama bu kısa vadeli,, sanayici ve tüketimci vatandaşın aleyhine ve bir zümrenin yararına çözüm, -bugünlük, yapısal reformlara gitme alternatifini hafifletse de- bir işe yaramıyacaktır. Türkiyede para meseleleri, büyük ölçüde, devletin - çoğu mevsimlik dalgalanmalar gösteren- alımlarına ve bir de banka sistemine bağlıdır. Devlet alımları mevsimliktir. Bu yüzden, piyasadaki para ve kredi şartlarını istenildiği zaman düzenlemede etkisizdir. Banka sistemi ise bu işi yapamayan ve baştanbaşa sakat bir sistemdir.

Kalkınmış ülkelerde bankalar, sanayicilere, becerikli iş adamlarına destek olmuşlardır. Kendi ölçü*. lerine göre gerçekleştirdikleri kredi dağıtım politikaları sonunda, ülkelerinin kalkınmasına, sanayileşmesine yardım etmişlerdir. Az gelişmislerde ise bankalar, beceriksizliğin de ötesinde, kalkınma çabalarına köstek olacak bir yol izlemektedirler. Kredileri, yüksek faizle ya ticaret sektörüne, ya da yabancı şirketlere vermektedirler. Kâr motifinden başka bir uyarıcısı bulunmayan banka sisteminin bizdeki durumunu Prof. Dr. Besim Üstünel şöyle anlatmaktadır:

"Türkiyede bankalar sistemi îçinde aracılık görevini yerine getirmeye hevesleneni yoktur denilebilir. Bankalar sisteminin tümü itibariyle, iştirakler (miktarının) toplam bilânçolarına oranı özel ticari bankalar için - 1962 yılında- yüzde 5, hususi kanunlarla' kurulmuş olanları için yüzde 10, bütün bankalar için yüzde 8.6 gibi çok düşük bir seviyededir. Bu durum da açıkça göstermektedir ki! mevcut şartlarda önemli değişiklikler yapılmadıkça, ticaret bankalarının sermaye piyasasını geliştirecek aracı müesseseler olarak kullanılmaları ve bu yönde geliştirilmeleri kolay olmayacaktır. Böyle bir gelişmeyi sağlamak için değiştirilmesi gereken şartların başında, hiç şüphesiz, faiz hadlerinin düşürülmesi ve faiz yapısının rasyonelleştirilmesi gelecektir. Ayrıca bankaların, pahalı çalışan hizmet müesseseleri olmaktan çıkarılmaları amacıyla yönetimlerinin daha etken bir hâle getirilmesi, alınan ve yerilen faizler arasındaki farkın -bu, yüzde 2.5 ile yüzde 18'e varan bir farktır- azaltılması ve Merkez Bankası politikasının gözden geçirilmesi icabedecektir. Bu amaçla düzenlenen mâkul bir politikanın, bir süre sonra, ticaret bankalarını arzulanan yönde faaliyetlerini genişletmeye ve kendilerini ona göre teşkilâtlanmaya itmesi beklenebilir".

Bütün bunlar, Türkiyede, bu alanda yapılması gereken büyük ve temel değişikliklere ihtiyaç bulunduğunu göstermektedir. Türk ekonomisi bugün ne kapitalist ekonominin kurallarından haberdardır, ne de aklı başında bir devlet kapitalizmini uygulamaktadır. Sosyalizmin, kalkınmakta olan Ülkelerdeki çeşitli uygulamasından söz etmenin ise hiçbir anlamı yoktur.

Her alanda reformlara şiddetle ihtiyaç duyulan Türkiyede bir Başbakan çıkar da, sosyal ve ekonomik reformları öngören bir Anayasaya rağmen, "1967 Türkiye sinde Anayasa ile konulmuş bulunan düzenin ve nizamın hangi istikamette olursa olsun değiştirilmesi hevesinde olanlar, türk milletini hiç tanımayanlardır" derse, bu söz üzerinde ciddi ciddi durmak gerekir.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Ortadoğu

Kazan kaynıyor

Geçtiğimiz hafta Ortadoğuda olup bitenlere dikkatlice bir göz atılınca, ortalıkta, arap dünyasının liderliğine adaylığını koyan yeni bir yönetici ile, birbirlerine karşı durmadan diş gösteren tarafları ümitsizce durdurmaya çalışan bir talihsiz teşkilât görülecektir. Kolaylıkla anlaşılabileceği gibi, arap dünyası liderliğine adaylığını koyan bu yeni yönetici, Cezayir bağımsızlığının lideri Ben Bellayı önceki yıl yaptığı çabuk ve sessiz bir darbeyle işbaşından uzaklaştıran Cezayir Devlet Başkanı Hayri Bumedyendir. Tarafları ümitsizce birbirinden ayırmaya çalışan talihsiz teşkilât da, gene kolaylıkla anlaşılabileceği gibi, Birleşmiş Milletlerden başkası değildir.

Ortadoğu savaşıyla ilgili olarak Önce Güvenlik Konseyinde, onun arkasından da Olağanüstü Genel Kurulda yapılan görüşmeler hiçbir yere ulaşamayınca, anlaşmazlığa bükün taraflar için kabul edilebilir bir çözüm yolu bulununcaya -yani, kimbilir ne zamana!- kadar yeni çatışmalar çıkmasını önlemenin bir yolunu araştırmak, yalnız ilgili büyük devletler için değil, fakat bütün dünya için kaçınılmaz bir gerek olmuştu. İşte bu düşünceyledir ki, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, geçtiğimiz haftanın başında, İsrail ile Birleşik Arap Cumhuriyeti arasındaki yeni ateş-kesimi çizgisine, yani Süveyşin iki yakasına askerî gözlemciler göndermek kararım almıştır. Bu kararın alınmasıyla uygulanması arasında geçen süre içinde gerçi Süveyş bölgesinde oldukça önemli yeni çatışmalar patlak vermiştir ama, şu satırların yazıldığı sırada İsrail ve Mısır yöneticilerinin Güvenlik Konseyinin isteğine uyarak Birleşmiş Milletler gözlemcilerini şuur boyuna kabul etmeleri üzerine, bölgeye, ne kadar süreceği bilinmeyen bir sessizlik indiği bildirilmektedir.

Şahinler ve güvercinler

gölgede, geçici bir süre için de olsa, sessizliğin kurulması Birleşik Amerika ile Sovyetler Birliğini pek memnun etmişe benzemektedir. Gerçi iki devletin bu konuda yaptıkları hesaplar birbirlerinden pek ayrıdır ama, sonunda ikisi de aynı kapının önünde birleşmişlerdir. Washington'a göre, araplar, kaybettikleri toprakları silâh yoluyla geri alamıyacaklarını anlayınca, ister istemez yahudilerle görüşme masası başına oturacaklar ve devamlı bir anlaşma yolu bulacaklardır. Washington'un bu görüşü İsrailin görüşüne yalandır. Fakat İsrail, şu sualarda, gözle görülür birkaç endişe içindedir. Bunların birincisi, bir çözüme bağlanmadan uzayıp giden işgalin İsrail kabinesi içinde yarattığı ayrılıktır. Kabinedeki sertlik taraftarları -ki bunların başında Savunma Bakanı Moşe Dayan gelmektedir- Ürdün ırmağının doğu kıyısıyla Gazze şeridinin İsrail toprakları arasına katılması lüzumunu savunmaktadırlar. Uzayıp gidecek bir işgal, bunlara isteklerini gerçekleştirmek ve ılımlılar karşısında durumlarını kuvvetlendirmek fırsatını verecektir. Başbakan Eşkol, bu bakımdan, pek huzursuz görünmektedir. İkincisi, eğer İsrailin Sina çölündeki işgali uzar giderse, buranın yönetimi yahudiler için büyük bir ekonomik yük olacaktır. Nihayet, gerçeklere korkmadan bakmasını bilen bazı yahudiler, Sovyetler Birliği, Birleşik Arap Cumhuriyetini bu hızla yeniden silâhlandırmaya devam ederse, zamanın araplar lehine döneceğini de pek iyi anlamaktadırlar. Onun içindir ki İsrail hükümeti şimdi, bütün gücüyle, hiç değilse, bir arap lideriyle görüşme masası başına oturmak için acele etmektedir. Bunun için ortalıktaki en elverişli aday da, savaş sonunda en verimli topraklarını kaybeden ve elinde kalan topraklarda da durmadan çoğalan göçmenlerin nefesini ensesinde duyan Ürdün Kralı Hüseyindir.

Bu güç durumunu kendisi de pek iyi bildiği içindir ki, geçen hafta bütün arap liderlerinin bir araya gelerek İsrail karşısında ortak bir politika çizmeleri için Hüseyin büyük çabalar harcamıştır. Bu amaçla Kahireye kadar gitmiş ve orada Başkan Nasır ve onun konuğu Bumedyenle uzun görüşmeler yapmıştır. Fakat bu görüşmeler şurasında olduğu gibi, ondan, sonra da Sudan, Irak ve Suriye devlet başkanlarının da katılmasıyla yapılan görüşmelerde de, özellikle Başkan Nasır, araplar arasında İsraile karşı ortak bir politika izlenebileceğinden pek ümitli görünmemiştir, Başkan Nasırın bütün ümitlerini kıran olay, Suudî Arabistanın, savaşın başından buyana yapılan boykota son vererek batılı devletlere yeniden petrol satmak kararını almış olmasıdır.

Çeteciliğe doğru

Kahireden gelen haberlere bakılırsa, yapılan görüşmeler sırasında Cezayir Devlet Başkanı Bumedyen, arap dâvasına dudak hizmeti yapanları artık bir tarafa bırakarak bu işe gönül vermişlerin İsraile karşı amansız bîr çete savaşına girişmeleri lüzumunu ileri sürmüş ve bu İstek, hiç değilse bir denenmek üzere, toplantıya katılanı öteki devlet başkanları tarafından da kabul edilmiştir. Bunun üzerine Bumedyen ile Irak Devlet Başkanı Arif, bu haftanın ilk gününde, Sovyetler Birliğinin destek ve yardımını sağlamak amacıyla Moskovaya uçmuşlardır. Yapılması istenen arap zirvesine gelince, Kahire görüşmeleri sırasında zirve toplantısının şimdilik yapılmaması, bunun yerine arap devletleri dışişleri bakanlarının buluşmasıyla yetinilmesi kararlaştırılmıştır.

Bugün en güç durumda bulunan arap devleti Ürdün olduğuna ve Kral Hüseyin, kaybettiği topraklan geri alabilmek için şu veya bu biçimde bir davranış göstermek zorunlusunu duyduğuna göre, Kahirede buluşan beş devlet başkam, Ürdün Kralını ister istemez İsraille görüşme masası başına oturmak zorundan kurtarmak için, çete hareketlerine ilk olarak Şeria ırmağının batısındaki topraklarda başlamayı uygun görmüşlerdir. Şu satırların yazıldığı sırada, örgütlenmeye başlayan arap fedailerin işgal altındaki Ürdün topraklarında İsraile karşı çete hareketine giriştikleri bildirilmektedir. Fakat bu hareketin ne kadar başardı olacağını kestirmek gerçekten kolay değildir. Çünkü İsrailin çevresindeki topraklar çete hareketine elverişli olmayan, açık topraklardır. İkincisi, Sovyetler Birliğinin, sonunda çok tehlikeli durumların doğabileceği böyle bir çete savaşma yardıma razı olup olmıyacağı da belli değildir. Nihayet savaştan sonra ekonomik güçleri büsbütün sarsılan arapların böyle bir çete çatışmasının yüklerine ne kadar katlanabilecekleri de, üzerinde dikkatle durulması gereken ayrı bir konudur.

GEÇEN HAFTA DÜNYADA

VİETNAM — Amerika Savunma Bakanı McNamara'nın Güney Vietnama yaptığı geziden ve bu gezinin peşisıra Washington'da bu ülkeye yeniden onbinlerce amerikan askeri gönderileceğinin açıklanmasından hemen sonra, geçtiğimiz hafta kapanırken, vietkong çetecileri, bu ülkedeki dev amerikan üslerinden biri olan Da Nanga, "Vietnam savaşının en mahvedici hücumlarından birini" yapmışlardır. Üsten 6 mil uzaktaki bir tepeye yerleştirdikleri roketatarlarla çok ustaca bir saldırıya geçen vietkonglar, Kuzey Vietnama yöneltilen hava akınlarının başlıca çıkış noktalarından biri olan Da Nangı kırk dakika süren bir ateş yağmuruna tutmuşlar, milyonlarca dolar değerinde süpersonik jet bombardıman uçaklarıyla ağır nakliye uçaklarını yoketmişler; saldırıya yatakta yakalanan 13 amerikan askerinin ölümüne, 110 kadarının da yaralanmasına yolaçmışlardır. Saldırı sonunda bir baştan ötekine yıkıntı haline gelen üsteki enkaz temizlendikçe, bu sayının daha da artmasından korkulmaktadır. Eğer bu olay Vietnam savaşım kuvvetle kazanabileceklerini sanan amerikan yöneticilerinin artık gözünü açarsa, Birleşik Amerikanın, o kadar nazlandığı konferans masası başına oturması umulabilir. Yok, eğer amerikan yöneticilerinin gözü açılacağına büsbütün kararmaya devam ederse, değil yalnız Güney Asyayı, bütün dünyayı önümüzde çok tehlikeli günler bekliyor demektir.

BİRLEŞİK AMERİKA — Güney Vietnamdaki amerikan kuvveti, geçen hafta sonunda Da Nangda hiç beklemediği bir tokat yerken, Johnson yönetimi, kendi ülkesinde de çok önemli dertlerle uğraşıyor ve birdenbire patlak veren, bir siyah-beyaz çatışması yüzünden New Jersey eyaletinin en büyük kentlerinden bîri olan Newark'ta kan gövdeyi götürüyordu. Bütün tarafsız gözlemcilerin, endüstri kentlerine yığılmış işsiz ve çaresiz siyahların durumu en kısa sürede düzeltilmediği takdirde Birleşik Amerikayı bu yıl "uzun bir sıcak yaz"ın beklediğini bundan daha çok önce söylemelerine rağmen, Vietnamda yılda 60 milyar dolardan fazlaya patlayan bir anlamsız savaş içinde kaybolan Johnson yönetiminin bu konuya eğilecek zaman ve parayı bulamaması sonunda, önce Güney ve Orta-Batı eyaletlerinde başlayan ırk karışıklıklarının şimdi Batıya da atlaması, bütün Amerikada tehlike çanlarının çalmasına yol açmış bulunuyor. Atlantiğin ötesinden elman ilk haberlere göre, Newark çatışmasının ilk bilançosu 13 ölü, 300'ü aşkın yaralı ve 700 tutukludur. Fakat, siyahların durumunu düzeltmek için en kısa zamanda somut adımlar atılmadığı takdirde, bu bilançonun yaz sonuna kadar bütün Birleşik Amerikada çok daha fazla kabarmasından korkulmaktadır.

BUNLAR DA OLDU

Vah vah...keske UNIROYAL*alsaydı!

Sağlam ve rahat lâstikler üzerinde yol alırken her şoför arkadaş sık sık böyle lâstiği patlamış vasıtalara rasgelir. Evvelâ vah vah, der geçer... Sonra, gözü, tekrar tekrar, vasıtasındaki aynadan bu manzaraya takılır... Vaktiyle patlayan lâstiklerden o da çekmiştir... Lâstik patlamasının ne dertli bir iş olduğunu bilir... İşlerinin erbabı olanlar bu duruma düşmemek için şimdi bir tek lâstik seçiyor: UNIROYAL! Evet... UNIROYAL! Terkibinde harika birleştirici CVC bulunan lâstik... Sadece naylon iplik kullanılarak imal edilen lâstik... Isınmaya en mukavim lâstik... Üstün fren emniyeti sağlayan lâstik... Defalarca sırt geçirilebilen lâstik... Siz de vasıtanızı UNIROYAL lâstikleri ile donatarak lâstikten yana rahat ediniz.

*** UNIROYAL meşhur U. S. ROYAL lâstiklerinin yeni ismidir.**

(Manajans: 1966) — 272

Dernekler

Cehaletle savaş

Tertemiz giyinmiş, kolalı gömlekli adam ayağa kalkıp da kürsüye doğru yürüyünce, büyük salonu dolduran kalabalık âdeta şaşkınlıkla dalgalandı. Büyüklü-küçüklü, kadınlı-erkekli toplulukta herkes, "bu da mı?" der gibi hayretle birbirine bakıyordu. Ama adam, başı dik, kürsüye doğru yürüdü, büyük bir gurur ve zevk içinde, okuma-yazma kursunu bitirdiğine dair kendisine verilen belgeyi aldı.

Olay, geride bıraktığımız hafta içinde Ankarada, Tahran caddesindeki Teğmen Kalmaz İlkokulunun toplantı salonunda geçti. Dikkati çeken adam, Üniversiteli Kadınlar Derneği Ankara Şubesinin Teğmen Kalmaz İlkokulunda açtığı okuma yazma kursunu bitiren 46 öğrenciden biriydi. İyi bir işi vardı. Hayatta islediği birçok şeyi elde etmişti, fakat okur-yazar olmamanın acısı, kendisini rahat bırakmıyordu.

"— İlkönce, bilmediğimi saklama duygusuyla savaştım ve kursa yazıldım. Kısa metod sayesinde, birkaç hafta içinde okur-yazar oldum. Şimdi dünyanın en mutlu insanıyım. İşimde bundan sonra daha da başarılı olacağıma inanıyorum" diye konuştu.

Teğmen Kalmaz İlkokulu o gün âdeta bayram yerine dönmüştü. Belgeye hak kazananların aileleri, eşleri, çocukları ve hattâ bazılarının torunları, bu büyük olayı renk renk çiçeklerle kutlamaya gelmişlerdi. 46 öğrenciden 16'sı erkek, çoğunluğu kadındı; birkaç tane de çocuk vardı. Herkes şık, mutlu ve neşeliydi..

Bîr çocuk elindeki, kurdelâ ile sarılmış şeker kutusunu Üniversiteli Kadınlar Derneği Ankara Şubesi "Yetişkinleri Okutma ve Eğitme Kolu" üyelerinden bir gönüllü öğretmene uzatırken çok utangaç, fakat içten bir sesle:

"— Annemin gazete okuyamaması en büyük ıstırabımdı. Size çok teşekkür ederim" dedi.

Gönüllü öğretmen, kendisine uzanan eli sıkarken, gerçekten, bütün yorgunluğunu unutmuştu. Hemen yanıbaşındaki AKİS muhabirine döndü ve heyecanla,

"— O kadar çabuk öğreniyorlar, öğrenmekten öyle mutlu oluyorlar ki, neden bunu yurt çapında yapamıyoruz, neden bu şekilde örgütlenemiyoruz diye daha fazla üzüntü duyuyorum" diye konuştu.

Sistemli bir çalışma

Üniversiteli Kadınlar Derneği, 19-21 Nisan 1966'da UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ile işbirliği halinde düzenlediği "Yetişkin kadınların eğitim ve okur-yazarlığa teşvik yolları" adlı seminerden sonra konuyu ciddiyetle ele almış ve sistemli bir çalışmaya girmiştir. Gönüllüler, ilkönce, ilgili Bakanlıklarla temasa geçmiş ve Ankara Halk Eğitim Merkezinde açılan kurslara devim ederek, yeni bir metodla kolay öğretme yolunu öğrenmişler, sonra da Ankarada, Kale dibindeki Necatibey İlkokulunda bu metodu deneyerek olağanüstü bir sonuç almışlar, 32 derste okuma-yazmayı Öğretmek suretiyle, 26 öğrenciye belge verilmesini sağlamışlardır.

Necatibey İlkokulunda yeni metodu anlatan ve M. Fourret ile bu yeni metodun türk alfabesini hazırlayan Hüsnü Cilâv şöyle dedi:

"— Herkes okuyup yazmayı öğrenmek ister. Her yetişkin insan, okur-yazar olmamadan ötürü utanç ve ıstırap duyar. Ama, bir okuma-yazma kursuna başlarken, kaydolunanların yarısı bile, genellikle, bu kursları bitiremezler. Çünkü klâsik metod uzundur, bıktırıcıdır, vakti ve imkânı sınırlı yetişkini bezdirmektedir. Öğrenci, kısa süre içinde birden, okumaya başlar ve artık dünyalar onundur. Kursu bitirdiği gibi, tamamlayıcı eğitim kurslarına karşı da hevesi ve cesareti artmıştır."

Hüsnü Cilâv konuşurken, bu ıstırabı ve mutluluğu çok yakından tatmış olan, 36 yaşındaki, üç çocuklu Nazmiye Sakan ve diğer öğrenciler, konuşmacıyı hararetle alkışlıyorlardı.

Üniversiteli Kadınlar Derneği çalışıyor
İsimsiz kahramanlar

Necatibey İilkokulunda açılan kurs gerçekten rekor kırmıştır. 5 Nisanda başlıyan kurs, araya pek çok tatil günü girdiği halde, 14 Haziranda bitmiş ve bu kursa giden bütün öğrenciler, belgelerini aldıkları gibi, B kursuna- da kaydolun muşlardır. Kurslar, A, B ve C dershaneleri şeklinde düzenlenmiştir. A dershanesinde okuma-yazma, B'de ilkokul 2 ve 3. sınıfa hazırlık, C'de ise ilkokul 4 ve 5. sınıf hazırlıkları yapılarak, ilkokul bitirme sınavlarına yetiştirilmektedir. Üniversiteli Kadınlar Derneği Ankara Şubesi, Necatibey İlkokulu, Ankara Maarif Koleji ve Teğmen Kakmaz

"Kara aydın"lar

C.H.P. Genel Sekreteri Ecevitin Gaziantebe gittiği gün, erken saatlerde, Konya yolu üzerindeki Makastan geçiyordum. Burada, Eceviti görmek için toplanan partili ve partisiz büyük bir kalabalıkla karşılaştım. Beklerken, kendi aralarında, ülke sorunlarını tartışıyorlardı. Çoğu, çevredeki köylerden gelmişti. Tartışma, bu bakımdan, gerçekten ilginçti. Birisi, İkinci beş yıllık plânın, köylüyü, içinde bulunduğu sefaletten kurtaracak tedbirleri almadığından yakınıyordu. Bu, politikayı ve yurt sorunlarını günügününe izleyen, demokrasi okulunda yetiştiği her halinden belli, aydın, uyanık bir köylü idi. C.H.P- Genel Sekreterine soru sormak için orada bulunduğu anlaşılan ve muhtemelen A.P.'ye mensup bir başka vatandaş ise, politik kaygulardan uzak görünmeye çalışırken, ortaya şöyle bir fikir attı:

"— Evet, işler çok iyi gitmiyor. Ama, düşmanın ve komünistin memlekete girmesindense, bulduğumuzu yer, bulamadığımıza da boynumuzu büker bakara. Bugüne kadar nasıl geçindiysek, bundan sonra da öyle geçiniriz."

Bu, Türkiyede, reform istiyenlere karşı belirli: çevrelerin her zaman yönelttikleri komünistlik isnadının başka bir şekilde dile getirilmesiydi ki, buna ben ilk defa rastlamıyordum. Özellikle 1965 genel seçimlerinde, 1966 senato seçimlerinde veya Ortanın Solu politikasını dile getiren herhangi bir toplantıda, halkın içine sokulan, halktan çıkma, politik kaygulardan habersizmiş hissini vermeye özel bir çaba gösteren, İnönünün meşhur deyimiyle "sade vatandaş" görünüşü içindeki bazı kimselerin bu tekerlemelerine çok defa tanık olmuşumdur. Bunların, örneğin, "beş parmak birbirine benzemez" gibi tipik bir kadercilik felsefesi içinde, beş parmağın en dolguna, "küçük yerin büyüğü" olma sevdasını taşıyan açıkgözler oldukları muhakkaktır. Halka hitabeden her toplantıda bunlardan birkaç tanesi hazırdır. 27 Mayıs 1960'dan önce bunlar, İsmet Paşa hakkında olmadık hikâyeler anlatarak dolaşırlardı. 27 Mayısın, herşeye rağmen, Türkiyenin sosyal ve ekonomik sorunlarım deşme yolundaki başarısı, bunların repertuvarlarında da ufak bir değişikliği gerekli kılmıştır. Ancak, "küçük yerin büyüğü" olma sevdalılarının, bu sistemli oyunu yalnız başlarına yürüttüklerini düşünmek hatalı olur. Türkiyenin uyanmasını ve kendi sorunları üzerine gerçekçi gözle eğilmesini engelliyen bu sistemli çalışmayı yürütenler, hiç şüphe yok ki, "küçük yerin büyükleri"ne dayanan, Türkiyenin dar imkânları içinde, çeşitli okullarda öğrenim yapma olanağına sahip bulunan mutlu azınlıktan bir kısmı, yâni "kara aydın"lardır. Bunlar, yâni bu "çıkarcı okumuş"lar, bizimki gibi az gelişmiş bir ülke için kara cahilden muhakkak ki, çok daha tehlikelidirler. Çünkü bunlar, okumamış kitle üzerinde büyük bir etki sahibidirler. Bir köyden yetişmiş böyle bir kimse, o köyün birkaç kişisiyle anlaşarak, o köyü ebedî uykuya yatırabilir. Nitekim, Türkiyede durum aynen budur.

Okuldaki klâsik öğretim, demokrasi istiyen bir ülkeye yeterli değildir. Öğrencinin, dünya sorunları ile içinde bulunduğu gerçekleri karşılaştırabilecek ve kendi öz çıkan ile yurt çıkarlarım başdaştıracak iyi vatandaşlık bilincine ulaşması, bunun için de klâsik öğretimin yanında, kendisini yetiştirecek bir eğitime kavuşması şarttır. Bu ülkenin dar olanakları içinde okuma ve cebine bir diploma koyma şansına sahip olan her vatandaş, ülkeyi aydınlatma yolunda bir sorumluluk taşıdığım bilmelidir. Yoksa, her zaman, bir adım ileri, iki adım geri durumunda kalmaya mahkûmuz. Nitekim, görüldüğü gibi, Büyük Millet Meclisinin, bundan beş yıl önce, büyük umutlar içinde kabul ettiği on yıllık kalkınma plânı, ikinci beş yıllık döneminde kuşa çevrilmiş ve bir mizah konusu haline getirilmiştir. Bugün yurtseverlere düşen başlıca görevlerden biri de, çoğu zaman çokbilmişlikle birarada yürüyen okumuşta ve "kara aydın"lara karşı savaş açmaktır.

Jale CANDAN

İlkokulu olmak üzere üç yerde kurslar açmış, üçünde 61 öğrenci, üç ay içinde okuma-yazma öğrenmiştir. Fakat bu, derneğin hazırladığı çalışmanın bir denemesi, bir ön-çahşmasıdır. Dernek, yeni metodun bütün yurtta uygulanabilmesi için büyük bir kampanyaya ve okuma-yazma seferberliğine hazırlanmaktadır. Asıl amaç, politikacıları ve eğitimcileri bu yolda harekete getirmek; ayrıca, gönüllü bir kuruluş olarak, bunun yapılabilecek birşey olduğunu gösterip, gönüllülerin gücünden de yararlanmaktır. Dernek, bu şekilde, fikir alanında girişeceği kampanya yanında, kendi gücüyle, Ankarada 10 okulda birden kursları başlatacak ve ayrıca, 3 ilde uygulamaya geçecektir.

Savaşın ilk adımı

Ama dernek, okur-yazarlığı yeterli bulmamaktadır. 1962'de Pariste ve 1965'de Tahranda toplanan okuma-yazma uzmanlarının tanımladıkları anlamda bir okur-yazarlık söz konusudur ki bu da, okur yazar denilen kişinin, herşeyden önce, okuma-yazma ve aritmetikle elde ettiği sonuçları hem kendi kişisel gelişmesinde, hem de toplumun kalkınması yararına kullanması ve dolayısiyle de ülkesinin yaşayış tarzına faal olarak katılması anlamına gelmektedir. Şu halde, okur-yazarlıkla toplum kalkınması arasında kesin bir bağıntı vardır. Ekonomik kalkınma ile toplumsal ilerleme ortalama gelirin artmasıyla ilişkili bulunduğu için, cehaletle savaş, az gelişmiş bütün toplumların ortak davasıdır. Yalnız, bugüne kadar uygulanan sistemler pek başardı olmamıştır. Örneğin, birçok ülkede cehaletle savaşın çocukları okutmakla mümkün olacağı sanılmıştır. Oysa ki okuyup-yazma öğrenen çocuklar, cahil çevrelerde yaşadıkça, okur-yazarlıklarından yararlanamamakta, hattâ öğrendiklerini bile çabucak unutmaktadırlar. Gene birçok ülkede, okur-yazarlıkla ilgili kampanyalarda pek çok yetişkin okumayı öğrenmiş,"fakat bu yeni bilgilerinden gerek kendileri, gerekse toplum için bir yarar sağ-

lıyamamışlardır. Üstelik bu, onların ekonomik hayatına bir güç de katmadığı için, âdeta bir lüks olarak kalmıştır. Şu halde, yetişkinin çocukla beraber ele alınması ve öğrendiği şeylerle ekonomik ve sosyal hayatına birşeyler katabilecek şekilde eğitilmesi şarttır.

Üniversiteli Kadınlar Derneği Ankara Şubesi, bir yandan savaşın **fikir** yapısını hazırlamağa çalışırken, bir yandan da deneme çalışmalarına başlamış ve ilk adımı da atmış bulunmaktadır.

Dekorasyon

Herşeyden önce, rahatlık

Hazır elbise, nasıl, giyimi zenginin tekelinden kurtardıysa, bugün ileri toplumlarda ön-plâna çıkan bir kaygu da, şık ve güzel mobilyeyi, iyi döşenmiş evi zenginin tekelinden kurtarmak ve her bütçede aileye, güzel bir dekor içinde en iyi ve pratik şekilde yaşamayı sağlayıp, onun mutluluğuna yardımcı olmaktır. Dekorun ruh üzerindeki rolü kabul edildikten sonra bu kaygu daha da önem kazanmıştır. Örneğin, bugün artık, aileleriyle beraber oturmak istemiyen yeni evlileri iyi düzenlenmiş tek bir oda içinde barındırabilmek, pek çok çiftin ana sorunlarını çözmekte, onlara, kendilerine güvenerek evlenmek, mutlu olmak fırsatını vermektedir. İyi düzenlenmiş bir ev, ayrıca evin kadınının ve akşam evine yorgun dönen erkeğin hayatım kolaylaştırmakta, bu yönden de birçok sorunun doğmasını önlemektedir. Mona Kinn ve François Rapin isminde iki genç dekoratör, genç evlileri tek odaya sığdırmak için hazırladıkları dekorasyon plânları ile Pariste büyük üne ulaşırken, birçok dekoratör de mimarlar ve mühendislerle işbirliği yaparak, işe, daha ev yapılırken el koymuş ve ihsanları, bir ev tutarken, zarif ve ucuz bazı ufak-tefek eşya ekliyerek yeni eşya yapma külfetinden kurtarmak konusunda büyük başarı kazanmışlardır.

örneğin, tek odanın bir köşesinde, aynı zamanda kanape olan bir yatak, iki şirin koltuk, bir kitaplık; bir başka köşesinde minik bir mutfak vardır. Mutfak ile oturma köşesinin arasında uzanan cilâlı tahta yerine göre yemek veya yazı massası olmaktadır ama, stor perdeler, mutfak köşesini tamamiyle gözlerden gizliyebilmektedir. Ayrıca, istendiği takdirde, duvardaki dolaplar ve hatta yatak, aynı tip stor perde ile kapanmakta, yalnızca kanape ve kitaplık köşesi açıkta kalmaktadır. Modern ışıklandırma, içaçıcı ferah renkler, mimarî bazı trükler, odayı olduğundan daha da geniş göstermektedir. Esasen, ev ye apartman daireleri yapılırken mimarlarla işbirliği halinde olan dekoratörler, yemek pişirilen her köşede pratik bir masa ve oturma yeri hazırlıyarak, aileyi yemek odası külfetinden kurtarmaktadırlar. Bugün birçok apartman dairesinde bağımsız bir yemek odası ayırmak da büyük şehirlerde âdeta lüks olmuştur. Buna karşılık, ailede her birey, kendi zevklerini ve meraklarını geliştirebilecek şekilde, kendine bir çalışma köşesi yapabilmekte; evin kadını, eşyalarını yerleştirmek üzere akla gelmedik yerde bir dolap, gizli bir göz, fazlalıkları gözden uzak tutacak bir yer bulabilmektedir.

Modern dekorasyon, evin her santiminden yararlanmakta, güzelliğin yanında, rahat yaşamaya önplânda yer vermektedir.

Tüli'den haberler

Yerli malı bir lady

Cüneyt ve Ayini Gökçer çifti "My Fair Lady" müzikal komedisinin İstanbuldaki temsillerinin başarısından sonra hak ettikleri tatili yapamadılar. İkisi de film çevirmeğe başladı. Oniki iş günü, sabahtan akşama kadar çalışacaklar. Cüneyt Gökçer bütün, günlerini Ayşecik -Zeynep Değirmencioğlu- ile çalışarak geçiriyor. Ayten Gökçer ise Fikret Hakan ile beraber oynıyacağı filmin çekimini bitirmeğe uğraşıyor. Bu arada, İstanbulun, son yıllarda filmciliğe de merak saran ünlü terzisi Muallâ Özbek de, Cüneyt Gökçer ile birlikte, "My Fair Lady"nin yerlileştirilmiş şeklini filme almağa hazırlanıyor.

Oysa, film çevirmeğe ne hacet!.. İstanbulda, çiçekçi kızlıktan lady'liğe yükselenlerin filmleri hâlâ uzayıp gidiyor. Ama, bunu beyazperdeye de aksettirmek, gene de fena bir fikir sayılmaz.

Cüneyt ve Ayten Gökçer "My Fair Lady"de
Bitmeyen dedikodu

Diplomatik bagaj yüklü

Fransız sefiresi Madame De Junia, Cumhurbaşkanı Sunayın ziyareti münasebetiyle Parise gitmişti, 14 Temmuz bayramında verilecek resepsiyonda bulunmak üzere, eşiyle birlikte, acele Ankaraya döndü. Büyük Elçi ve eşi, otomobille yaptıkları yolculuktan çok hoşlanmışlar, ama biraz yorulmuşlar. Şimdi dinlenmek için İstanbula gidiyorlar.

14 Temmuz partisinde Sunayın Fransa gezisinin izlenimleriyle Fransa - Türkiye ilişkilerinden de sözedildi. Bu arada, Cevdet Perinin alınganlığı da bazı tebessümlere yol açtı. Sunayın gezisine katılan gazetecilerden biri olan Cevdet Perin, Patisteki temsilcilerimizin kendisiyle az ilgilenmelerinden şikâyetçiymiş. Geçen devrede milletvekili iken Dışişleri Komisyonunda çalıştığı için daha çok ilgi bekliyormuş. Herhalde, eski camların bardak olduğunu bilmiyor. Hem, acaba, sayın Perin nasıl bir ilgi bekliyordu? Fransız Hariciyesi, türk gazetecilerine ayrı ayrı -otomobiller vermiş, Paristeki Basın bürosundan İlhami Polatay da bir gölge gibi yanlarından ayrılmamış. Ama, anlaşılan, Perin tatmin olunmamış. Hasılı, Fransadan gelen diplomatik bagaj hayli yüklü.

Bu hafta da Ankarada bir ingiliz Bakan var. İngilterenin Dışişleriyle ilgili Devlet Bakanı şerefine verilen yemekler birbirini izliyor. Dışişleri Genel Sekreteri Zeki Kuneralp, eşi ile birlikte Kıbrısa düğüne gittiği için, misafir Bakan şerefine verilecek öğle yemeğinde evsahibi yerinde Rifat Ayanlar oturuyordu. Bu öğle yemeğini Çağlayangilin akşam yemeği, ingilizlerin öğle ve akşam yemekleri izledi. Diplomatik çevreler, böylece, bu haftayı da biraz anglo-sakson havasında geçirdiler.

"Havuz başının gülleri.."

Geçtiğimiz Pazar, Golf Klübünün havuz başı çok kalabalıktı. Tatil için bir yerlere gitmeyenler burada serinliyorlardı. Yaz için Türkiyeye gelen Suudi Arabistan sefiresi Emel Özmen de bunlar arasındaydı ve başkentli arkadaşlarına, Arap yarımadasının sıcaklarını anlatıyordu. Dışişlerinden İlter Türkmen ise, New York'un Arap yarımadasından daha bunaltıcı olduğunu iddia ediyordu. Fakat bu konuda en yetkili konuşmayı Birleşmiş Milletlerdeki temsilcilerimizden Yüksel Söylemez yapabilir. Bu genç diplomat, şu günlerde. New York'tan "Afrikaya bir konferansa gitti, oradan da İstanbula dönecek. Bakalım hangi ülkeyi daha sıcak bulacak...

Ah şu giyinmek!..

İstanbulun genç kuşak kadınları, Anadolu Klübünün açılışı, Moda Klübünün Perşembesi, filancanın gümüş yıldönümü, falancanın bakır yıldönümü partilerinden, şıkır şıkır elbiseler giyip berber Demirde aynı biçimde saç taratmaktan biraz bıkmışlar. Geçtiğimiz hafta Demet Erginsoyun verdiği kıyafet partisinde değişik kişiliklere bürünmekten daha çok hoşlandılar. Kimi Yücel ve Güldem Kurttepeli gibi öğrenci kılığına girdi, kimi Yılmaz Çetiner gibi garson kılığına. Kimi bir Miki Maus oldu, kimi Fatoş Kipman gibi balerin... Kıyafetler değişip şıklık yarışından vazgeçilince partiler daha eğlenceli geçiyor. Demet Erginsoyun partisi de çok neşeliydi, herkes birbirine bakıyor *ve* kahkahalarla gülüyordu. Yalnız, Rahip ve Rahibe çifti çok ciddiydi.

Hayâl kırıklığı

Başbakan Demirel ve eşi İstanbuldan döneli çok oldu, ama İstanbul sosyetesinin ve özellikle eski DP'lilerin hayal kırıklığı hâlâ sona ermedi. Kemal Pekün ile eşinin, ev lilik yıldönümleri şerefine yerdikleri kuş sütü eksik ziyafet, Süleyman Demirelin İstanbulda bulunduğu günlere rastladığı için, "Belki Demirel de gelecek" diye bir balon uçurulmuş. Bu balon sönünce, bazı misafirler fena halde bozulmuşlar. Fakat, aslında, ümitlenmeleri boşuna. Çünkü birkaç ay önce Kemal Pekünün evinde Samet Ağaoğlu ile Süleyman Demirelin karşılaşmasından sonra İstanbul ÂP Başkanınca Genel Başkanı yeniden evine çağırması zaten beklenemezdi. Demirel, Bn Çavuşoğlu yahut arkasından fena halde atıp tutan Celâl Yardımcıyla da Samet Ağaoğlu gibi konuşursa eski Demokratların daha çok bozulacağını hesabeden Kemal Pekün, AP Genel Başkanını ziyafetine çağırmamakla DP'li dostlarına büyük bir iyilik yapmış.'

Barometre değişti

Burhan Belgenin hastalığından sonra Leman Karaosmanoğlunun barometresi yeniden değişti. Belgenin sağlık durumuyla, başta Başbakanlık Müsteşarı Munis Faik Ozansoy olmak üzere, birçok kimse yakından ilgileniyor, fakat bu kadarı Leman Karaosmanoğluna kâfi gelmiyor. O, eski İktidarın en kuvvetli kalemi sayılan, bu yüzden de mahkemelere giden, Kayserilerde yatan kardeşi için daha büyük ilgiler bekliyor. Bu arada en çok da kocası Yakup Kadri Karaosmanoğluna içerliyor. Uzun yıllar CHP'nin sözcülüğünü yaptıktan sonra girip gerekçelerle partiden istifa eden "Yaban" yazarı, hatırlanacağı gibi, bu istifanın mükâfatı olarak Anadolu Ajansının başına getirilmişti. Fakat kayınbiraderinin, Anadolu Ajansının Bonn temsilciliğine tayini için yeteri kadar ilgi göstermemiş olacak ki Bn. Karaosmanoğlu çileden çıkmış durumda.

S İ N E M A

Filmcilik

Sağlama bağlanan haklar

yeşilçam korsanlar, yerli ve yabancı sinema-içi ye sinema-dışı düşünce ürünlerini pervasızca yağmalayadursunlar, Stokholmde bir aydan fazla zamandır çalışan Uluslararası Stokholm Konferansı, sinemacılann ıaklarını daha da sağlama bağlamak yolunda yeni adımlar atmıştır. Uluslararası Stokholm Konferansının toplanışının sebebi, bizim de bağlı bulunduğumuz Bern Telif Haklan Anlaşmasının yeniden gözden geçirilmesiydi. İik kez 1896'da Pariste imzalanan bu anlaşma, 1908 yılından başlıyarak her" yirmi yılda bir gözden geçirilmektedir. Her ne kadar üçüncü gözden geçirme 1968 yılına rastlıyorsa da, bu kez bir yıl öncesine alınmıştır.

Stokholm Konferansında en önemli ve en hararetli tartışmalar, sinemadaki telif hakları sorunu üzerinde olmuştur. Bunun da şaşılacak bir yönü yoktur. Çünkü zaten çok tartışmalı bir hukuk konusu olan telif hakları alanında en çapraşık sorunları sinema ve birkaç yıldanberi de televizyon ortaya çıkarmaktadır. Nitekim Stokholm Konferansında da bu İkisi, üyelere hayli ter döktürtmüştür. Gerçi, televizyon ürünlerinin sinema niteliği taşıdığı hemen hemen tartışmasız kabul edilerek bu konu bir çırpıda çözülmüştür ama, tabiatiyle bu, asıl sorunun da çözüldüğü anlamına gelmemektedir. Asıl sorun, sinema eserinin sahibinin kim olduğu ve bu kimsenin haklan sorunuydu. Bern Telif Haklan Anlaşması 60 yıldır kesin bir sonuca bağlıyamadığı bu konuyu Stokholmde de bir sonuca vardıra--amıştır, ama buna karşılık, hakların devri alanında ileriye doğru birkaç adım atmıştır.

İki karşıt görüş

Sinema eserinin sahibi konusunda bu sefer de kesin sonuç alınamaması, bugün dünyada bu alanda birbirine tamamiyle karşıt iki anlayışın aşağı yukarı aynı güçle kök salmış olmasından doğmaktadır. Üstelik, sinema eserinin sahibi so runu, birbirine zincirleme bağlı başka sorunları da ortaya çıkardığından, böylelikle, aslında birbirine karşıt iki telif hakkı sistemi çıkmış olmaktadır. Gerçekten de anglo-sakson ülkeleri, sinema eserinin sahibi olarak yalnız yapımcıyı tanırlarken. Kıta Avrupasının birçok ülkesi sinemada birden fazla kimseyi hak sahibi olarak tanımaktadır. Örneğin fransız mevzuatına göre, bir sinema eseri, senaryocunun, uyarfamacının, konuşmacının, bestecinin, yönetmenin ortaklaşa meydana getirdiği bir eserdir. Bir bakıma, pratikte iki sistem arasında büyük bir karşıtlık yok gibidir ve yalnız yapımcıyı filmin tek sahibi sayan anglo-sakson görüşü daha sade ve kestirme bir yol gibi görünmektedir.. Pratikte iki sistem arasında büyük karşıtlık olmaması şundandır: Sinema eserinin birden çok yaratıcısı olduğunu kabul eden Kıta Avrupası anlayışı bile, bu birden fazla yaratıcının eser üzerindeki malî haklarını çalışmanın başında yapımcıya sözleşmeyle devretmiş olduğunu kabul etmektedir. Böylelikle, mali haklar yönünden iki sistem de aynı kapıya çıkmaktadır. Ne var ki, anglo-sakson mevzuatındaki" sadelik ve kestirmelik, sinema eserine yapımcıdan çok daha fazla emeği geçenlerin hakları aleyhine kazanılmistir. Çünkü anglo-sakson mevzuatı, bu malî hakların yanındâ, edebî eserlerde olduğu gibi, sinemacıya manevî haklan tanımamıştır. Oysa, sinema endüstrisinin bugünkü şartlan, hele televizyon- ile sinema ilişkilerinin ortaya çıkardığı durum-

lar karşısında, manevi haklar büyük bir önem taşımaktadır. Bu hakları kullanmak suretiyledir ki, senaryocu senaryosunun kendi isteği olmadan değiştirilmesine; yönetmen, çevirdiği filmde kendi isteği dışındaki kesintilere; yazar, düşüncesinin kendisine ihanet edecek kılığa sokulmasına karşı çıkabilir. Televizyonda olsun gösterimde olsun, film kasaplığının önüne yapımcı geçmese bile o esere emek vermiş başkaları geçebilirler. İşte anglo-sakson mevzuatı, ancak bu haklan toptan ve kesinlikle reddederek sadelik ve kestirmelik sağlamıştır. Buna karşılık, bu haklan tanıyan ve titizlikle korumaya çalışan Kıta Avrupası dâ, bunun sonucunda ortaya çıkan çapraşık sorunları, aradan geçen uzun yıllara rağmen kesinlikle çözememiştir. Sinemadaki telif hakları sorununun içine düştüğü başlıca çıkmaz budur.

Devredilen haklar

Stokholm Konferansı bu çapraşık sorunu bu sefer de bir yana bırakmış, ancak sorunun bir yönünü, o da şeklî bakımdan çözmüştür. Bu, hakların devri sorunudur. Ancak burada, hakların devri sorunu derken, yalnızca mali haklar kastedilmektedir, yoksa gene Kıta Avrupası anlayışına göre, manevi haklar vazgeçilemeyen ve devredilemeyen haklardandır.

Mali hakların devri sorununda, Stokholm Konferansında iki tez çarpışmıştır. İskandinavya ülkeleri ile Batı Almanya, kendilerinin ötedenberi uyguladıkları şekilde bu haklann şifahî bir sözleşmeyle devrini yeterli görmüşlerdir. Buna karşılık Fransa, mutlaka yazılı bir sözleşmenin varlığı üzerinde direnmiştir.

Stokholm Konferansı, uzun tartışmalardan sonra, bu iki görüş arasında uzlaştırıcı bir yolda karar kılmıştır: Buna göre, genel bir kural olarak, haklardan vazgeçme işi, yapımcının sözleşme yaptığı ülkenin yürürlükteki kanunlarına göre yapılacaktır. Ancak, filmin telif haklarının korunması konusunda, bunun dışında bir ülkeye başvurulursa o vakit bu ülke vazıh bir sözleşme yapılmasını isteyebilecektir, fakat bu istemini da Dünya Telif Hakları Teşkilâtı Müdürüne bildirmesi gerekmektedir.

Stokholm Konferansı, ayrıca, böyle bir Dünya Telif Hakları Teşkilâtı kurulmasını da karar altına almıştır.

Televizyon

Bir kitap

Türkiyede televizyon kurulsun mu kurulmasın mı sorunu Parlâmentoda, basında tartışılıp dururken, İkinci beş yıllık plâna alınıp alınmaması üzerinde uzun uzun görüşmelere girişilirken, çok defa gözden kaçan husus, zamanın şartlarının meydana getirdiği zorlamanın, nazari birtakım, lâfların kendiliğinden havada kalmasına yol açtığıydı. Gerçekten de, Türkiyede televizyon kurulsun mu kurulmasın mı tartışması yapılırken, televizyonun Türkiyeye girdiğini kimse aklına getirmiyor veya getirmek istemiyor, Antalyanın doğuya, Akdeniz şeridinde, İstanbul ve civarında sayılan henüz pek fazla olmasa da televizyonun işlediği gerçeği üzerinde biraz ölsün düşünmekten kaçınılıyordu. Televizyon dalgalarının özelliği ve Türkiyenin de hayli engebeli oluşundan dolayı, bütün yurdu, hatta yurdun genişçe bir bölgesini kaplayacak bir şebekenin kurulmasının epeyce pahalıya mal olacağı ileri sürülüyordu ama denemeleri başarıyla yapılan ve önümüzdeki herhangi bir gün artık sürekli olarak kurulabilecek olan. uluslararası bir haberleşme peykinin bu sakıncayı ortadan kaldıracağı hatırlanmıyordu. Tıpkı televizyon makineleri için montaj fabrikaları kurulsun mu kurulmasın mı yolundaki tartışmalar sürüp giderken İstanbulda iki fabrikanın birden televizyon makinesi yapmaya başlamasında olduğu gibi...

Neyse ki, Türkiyede birtakım boşboğazlıklarla vakit kaybetmek yerine ortaya bir şeyler koymaya çalışanlar da var. Örneğin, Teknik Üniversitenin yıllardanberi sessiz sedasız, mütevazi, fakat kendi ölçüleri içinde başardı televizyon çalışmaları gibi,.. Örneğin, Ankarada, TRT'nin hergün biraz daha zenginleşen, küçük, fakat verimli televizyon stüdyosu gibi... Ve hepsinden önemlisi, gerek bu iki kuruluş içinde, gerekse bunun dışında yarının Türk Televizyonu için şimdiden hazırlanan insanlar gibi...

Sessiz ve derinden...

Bundan dolayı, pek yakın bir gelecekte Türk Televizyonu ilk adımlarını beklenmedik güçte atarsa buna şaşmamak gerekir, Çünkü tele vizyon için sessiz, fakat derinden çalışanlar var. Televizyonun en yakın çalışma alam olan sinemanın yurdumuzdaki gelişme seyriyle televizyon alanındaki çalışmalar arasında ilk bakışta dikkati çekmiyecek bir nokta, aradaki farkı ortaya koyacaktır: Yurdumuza sinemanın girdiği tarihten altmış yıl sonrasına kadar, sinema konusunda tek bir ciddî kitap yayımlanmamıştı. Sinemayla en ufak ilişkisi olmıyan kimseler, yabancısı oldukları bu çalışma alanına geldiler, film diye birşeyler çevirdiler, bir gün olsun ne sinema Üzerinde düşünmeyi, ne sinema konusunda bir şey okumayı, ne de yazmayı akıllarına getirdiler. Sinema üzerinde düşünenler, yazanlar, ancak aradan altmış yıl geçtikten sonra yavaştan belirmeye başladı. Türk Televizyonu ise, sinemamızın bu kötü alışkanlığını ve kaderini tersine çevireceğini gösteren bir çalışmayla işe koyuldu: Daha kuruluşunun ilk yularında bîr el kitabı niteliğindeki eserini vererek... TRT'nin Program Müdürü Güner Sarıoğlunun geçen hafta yayımlanan "Televizyonda yapım ve yönetim" adlı 250 sayfalık kitabı, yurdumuzda bu işlerle doğrudandoğruya uğraşanların dışında hemen kimsenin bilmediği bu konuya aydınlık getirmektedir. Televizyonun araçlarından başlayıp bu araçları kullanma yöntemlerine, yapım çalışmalarına,-senaryonun hazırlanmasından başlayıp gösteriye kadar uzanan kitap, televizyonla ilgili temel bilgileri her kesin anlıyabileceği bir dille derleyip toparlamaktadır. Örnek metinlerle 50 sayfa kadar tutan, metin-içi ve metin-dışı birçok resimle de süslenmiş olan televizyon ve sinema terimleri sözlüğü, kitabın yararını ve kullanışlılığını artırmaktadır.

T A R İ H

Bolşevik İhtilâli IX

Kerenski Başbakan

Yeni Hükümette, değişikliklerin sonunda, Harbiye Bakanlığına Kerenskinin getirilmesi genç avukatın iktidar yolunda yeni bir adımını teşkil etti. Başbakan Lvof önemli meselenin Orduyu tekrar disiplin altına almak olduğunu görüyordu. Kerenskiye Harbiye Bakanlığını vermek için hayli tereddüt etti. Başkomutan General Alekseyef ile uzun uzun istişarede bulundu. Görüldü ki tek çare ve tek ümit, yeni rejimin bu yıldızındadır. Nihayet Başbakan, Kerenskiye şöyle dedi:

"— Göreviniz bu bakanlığı kabul etmektir. Reddedemezsiniz."

Kerenski, Harbiye Bakanı sıfatıyla Ordulara ilk günlük emrini gönderdi:

"— Süngülerinizin ucunda barışı, hakkı, gerçeği ve adaleti taşıyacaksınız.."

Kerenskiye "Baş iknacı" adı takıldı ve yeni Harbiye Bakam derhal cephelere gitti. İlk ziyaret mahalli, deniz erleriyle ve onların kurdukları komitelerle uğraşmaktan bıkmış olan Amiral Kolçağın istifasını vermiş bulunduğu Karadeniz oldu. Bakanın ileri sürdüğü sebepler, söylediği mantık Amirali kararından vazgeçirdi. Fakat Kolçak üç hafta daha dayanabilecek ve üç haftanın sonunda adamlarını toplayarak onların önünde kılıcını denize atacaktır.

Kerenskinin bütün gezisi aynı hava içinde geçti. Dolaştığı yerlerde heyecan fırtınaları uyandırıyor, fakat bunlar, parladıkları kadar çabuk sönüyorlardı. Harbiye Bakanı hemen her birliğin karşısına çıkıp ona hitap ediyordu. Disiplinsiz bir kıtaya şöyle dedi:

"— Sizler isyan etmiş esirler misiniz?"

Genç avukat uzun konuşuyor, renkli cümleler buluyor, hisleri tahrik ediyor, fakat tesiri geçici oluyordu.

Ordudaki disiplinsizlik bolşeviklerin tesiriyle Petrograd Sovyetinin yayınladığı 1 numaralı prikazla başlamıştı. 8 numaralı emir ile bunun zararlarının hafifletilmesi yoluna gidildi. Bunda deniliyordu ki:

"Subaylar disiplin sağlama görevlerine tekrar sahip kılınmışlardır. Bunda, cephelerdeki harekât sırasında itaatsizlik gösterenlere karşı zor kullanmak yetkisi de vardır.."

Emirname, bolşeviklerin tesiri altındaki bazı komutanların protestosuna yol açtı. General Gurko istifasını verdi. Hükümet bu istifayı kabul etmedi. Aksine, Generali görevinden aldı, sonra onu Piyer-ve-Pole hapsetti.

Hükümet hâlâ burjuvazinin hâkimiyeti altındaydı. Sosyalistler Kerenski gibi kuvvetli adamlara sahiptiler ama çoğunluk ellerinde değildi. Bu çoğunluk, sosyalistleri cephelerde bir yaz taarruzu fikrine yatırdı. Kerenski Genel Kurmayı gizlice haberdar etti. Bu arada Başkomutan ihtiyar, beyaz pala bıyıklı General Alekseyefi değiştirdi. Yerine Brusilofu getirdi. Ona güveni daha fazlaydı.

Kerenski de, rus milletindeki barış arzusunu anlamıyordu.

Başka mesele: Toprak dağıtımı

T eninin, köylüleri de İhtilâle dahil etmek tezine rağmen 1917'nin yaz başında bunlar ayrı bir sovyet halindedirler. Köylüler 150 bin nüfus başına 1 delege seçerek temsilcilerini Petrograda göndermişlerdir ve bir Panrusya Kongresi halinde toplanmışlardır.

Tarım Bakanı Çernof -ki "Mujiklerin Bakanı" diye anılmaktadır- kendi halinde, okul öğretmeni tipinde bir adamdır. Toprak hadiseleri devam etmektedir. Fakat köylüler İhtilâlin gerisindedirler ve daha ziyade köylerde İhtilâlci Sosvalistler hâkimdirler. Menşevikler şehir proletaryasını bolşeviklerin elinden almanın gayreti içinde bulunduklarından köylerde facia faal değillerdir. Buna mukabil bolşevikler köylülere el atmaktadırlar.

Köylülerin sovyeti Halkevinde toplandı. Orada Çernof, kendi plânlarını kabul ettirmede fazla bir müşkilât çekmedi. Sovyeti sükûnete dave etti. Yeni Kurucu Meclise kadar toprak üzerinde herhangi bir alımsatımı yasaklıyordu. Bu alım-satımlar spekülasyona yol açmıştı. Sonra, ekilmiş topraklarda yaşayan köylüler, ektikleri bu toprağın

HİKÂYENİN ÖZETİ

Çarların İdaresindeki ortodoks Rusya, her bakımdan, bir İhtilâl ortamına doğru hızla kaymaktadır. Sarayla Sokak arasındaki ayrılık ve düşmanlık, Çar II. Nikola zamanında had safhaya gelmiştir. İdareciler, acz ve çaresizlik içinde, baskı yoluna giderler. Bu, başta aydınlar, işçiler ve askerler olmak üzere, halktaki sinirliliği daha da artırır. Grevler grevleri kovalamaktadır. Polis, halka ve işçilere ateş açar. Askerler, işçileri ve halkı tutmaktadırlar. Gizli ve açık kuruluşlar, marksist fikirlerle durmadan beslenmektedir. Aydınlar ya hapiste ya sürgündedirler. İhtilâlin liderleri sayılan Lenin, Plekhanof, Stalin, Troçki Rusya dışındadırlar. Rusya talihsiz bir harbin içindedir. Ekonomik kriz, halkı bezdirmiştir. 8 Mart 1917'de Petrogradda ihtilâl patlak verir. Halk, silâh depolarım yağmalar, Sarayı basar. Bazı idarecilerle yüksek subaylar ve bu arada Sahte Papaz Rasputin öldürülürler. Çar II. Nlkola tahttan feragat eder ve hapsedilir. Bir Geçici Hükümet kurulur. Bu şurada ortada iki slogan dolaşmaktadır: "Harbe devam!" ve "Harbe son!" Lenin, harbe süratle son verilmesini istemektedir. Meşrutiyetçilerle Cumhuriyetçiler anlaşmazlığı başgösterir. İşçi Sovyeti kurulur. Kerenskinin yıldızı parlamaktadır. Harp sonucu ekonomik kriz, almanların "mühürlü vagon"uyla Rusyaya dönen Leninin şansını artırr. Zira halk, harpten İyice bezmiştir, barış istemektedir. Lenin ve bolşevikler bu temayı işlerler. Bolşevikler aleyhine yürütülen kampanya, Lenini "Rusyanın 1 numaralı adamı" durumuna yükseltir. Şimdi mesele, Kerenski iktidarına son vermektir.

Hikâye devam etmektedir.

Haziran ve Temmuz karışıklıkları sırasında bir asker dikkati çekmeye başlıyordu: General Kornilof, Kornilof Ordu tarafından tutulmaktaydı, fakat ihtirası bilinen bir komutandı. Resimde, otomobilde görülmektedir. Kornilof, sağdakidir.

sahibi kim olursa olsun mahsulden hak kazanıyorlardı. Nihayet, devamlı bir Tarım Komitesi kuruluyordu.

Çernofun bu projesine bolşevikler cepheden hücum ettiler. İddiaları, projenin büyük toprak sahiplerini yatıştırmak amacını taşıdığıydı. Kendi programları ise gayet basitti: Bütün toprakların çalışan köylüler arasında derhal ve eşit olarak taksimi! Bu demagojik slogan -zira komünistler sonradan, hiç kimseye toprağın 'zerresine sahip olmak hakkını tanımayacaklar, ancak uzun yıllar geçince bir damlacık toprağın sahipliğine göz yumacaklardır- Halkevinde o tarihte fazla bir tesir yapmadı. Propaganda o konuda yavaş yavaş yürüyecektir.

3 Haziranda Halkevinde beklenilmedik ve heyecan uyandıran bir hadise" cereyan etti. Lenin ansızın Köylü Sovyetine geldi, toplantı salonuna girdi:

Lenin böyle hallerde kendine has tavırlara sahiptir , ve düşman topluluklara hitapta ustadır. İkna etmek için fikirleri söylemek lâzım değil midir? Lenin her yerde fikirlerini söyleme becerikliliğini göstermiştir. Köylü Sovyetinde de aynı şeyi yaptı. Derhal söz verilmesini istedi, gündeme hiç aldırış etmeksizin ne kadar isterse o kadar konuşabilme hakkını ileri sürdü, vakti dolduğunda divanın müdahalesine rağmen bir kaç defa, devam müsaadesini genel kuruldan aldı. Kürsüde bir aşağı bîr yukarı dolaşıyor, görüşlerini açık açık ve cazip tarzda anlatıyordu. Tam bir aktör edası içindeydi.

Sosyalist İhtilâlcileri ve menşevikleri, iktidarı burjuvalara verip şehir ve köy proletaryasını onların diktası altına sokmaya çalışmakla suçladı. Bolşeviklerin ise mujikleri bütün güçleriyle destekleyeceklerini bildirdi. Mujikleri Kurucu Meclisi beklemeden topraklara derhal el koymaya ve bunun için gerekli teşkilâtlanmaya gitmeye davet etti.

Sözlerini bitirdikten, yani tahrikini yaptıktan sonra da geldiği gibi çıktı, gitti. Hiç bir tartışmaya girişmedi.

Lenin, tek başına Ana Muhalefet durumuna geçmiş olduğu için kendisini daha fazla hareket serbestisine sahip buluyor ve var gücüyle Rusyanın bütün kuvvetlerini ayaklandırmaya çalışıyordu. Tarımda Çernof, Çalışmada menşevik Skobelef bolşeviklerin başlıca hedefleriydi. Lenin, memlekette ekonomisi grevler ve karışıklıklarla ne kadar bozulursa komünistlerin idareye o kadar kolaylıkla el koyacaklarını biliyordu. Bunları elinden geldiği kadar kışkırtıyordu.

Bolşeviklerin yarattığı bu havaya menşevikler ve Sosyalist İhtilâlçiler kendilerini kaptırmaktan geri kalmadılar. "Emekçi haklarının savunmasında onlarla yarışa çıktılar. Çalışma Bakanı Skobelef, kapitalist sanayicilerin nefret ettikleri bir adamdı. Yani menşevik Bakan bolşevikler tarafından fazla ılımlı olmakla suçlanırken kapitalist sanayiciler de kendisini "komünist" buluyorlardı. Skobelef güç ekonomik duruma bir çare olarak Servet Vergisi teklif ettiğinde iş adamları kıyameti kopardılar. Sovyetin Yönetim Kurulu daha da ileri gitti. Bolşevikler memleketin ekonomik hayatının Devletin idaresine verilmesini, Devlete tröstlerin tekelinin ve iş mükellefiyetini arzuladığı gibi uygulaması haklanın tanınmasını teklif ettiğinde bunu kabul etti. Bu "aşırı tasarruf" zaten nazik durumdaki koalisyonu parçalamak tehlikesini yarattı. İş âleminin temsilcisi olan Orta Sağdan Ticaret ve Sanayi Bakanı Konovalof istifasını verdi.

İlk açık çatışma

Haziranın ortasında bütün büyük bolşevikler Rusyaya dönmüşlerdi. Bir kısmı Müttefiklerin müsaadesiyle, diğerleri almanların kurşun mühürlü vagonları içinde.. Troçki Amerikadan gelmişti. Kanadalılar kendisini bir ara tutuklayıp bir esir kampına atmışlar, -alman esirlerin kampına-, sonra bırakmışlardı. Alman esirler Troçkiyi rıhtıma kadar uğurlamışlar, bulunan bir orkestra Enternasyonali çalmıştı. Petrogradda bolşevikler Troçkiyi hararetle karşılamışlar, Sovyetin Yönetim Kurulu fazla yüzvermemişti. Troçki derhal, partisinin propaganda organlannda yer almış ve çengelini Kronştada atmıştı. Kronştatta bahriyeliler, Geçidi Hükümete aldırış etmeyen bir nevi kızıl Cumhuriyet kurmuşlardı. Kendi başlarına buyruktular. Troçki onları İhtilâl için kanalize etmeye koyuldu. Bahriyeliler bu kuvvetli şahsiyet sahibi ada mı, sevimli görünmek için bir gayret yapmamasına rağmen sevdiler.

İsviçredeki Fritz Platten'in gayretiyle ikinci bir kurşun mühürlü vagon, alman topraklarından geçerek yeni "veba mikropları"nı Rus-

yaya boşaltmıştı: Menşevik Martof, Lunaçarski, Akselrbd..

Eski gelenler ve yeniler, tam bir takım halinde 16 Haziran 1917'de Petrograddaki eski İmparatorluk Askeri Okulunun geniş bir salonunda Kerenskiye karşı ilk savaşlarını verdiler. Savaş alanı, 1. Panrus İşçi ve Asker Sovyetleri Kongresiydi. Salon kızıl bayraklarla donatılmıştı.

Delegelerin, sayısı 1050 idi. Eski sürgünler, eski mahkûmlar, eski mülteciler hep oradaydılar. Yedikleri cezaların miktarı biraraya geldiğinde bir kaç yüzyılı dolduruyordu. Şık elbiseleri içinde aydınlar, tulumlarıyla işçiler ve eskimiş üniformalarıyla askerlerin arasındaydılar. Çoğunluk gene menşeviklerde, İhtilâlci Sosyalistlerde, yani ılımlı ve demokratik sosyalistlerdeydi. Lenin ile Kerenski Simbirskteki çocukluk yıllarından sonra ilk defa olarak orada karşılaştılar. Birbirleriyle selâmlaşmıyorlardı.

Plekhanof, hastalığına rağmen kalkıp gelmişti. Stalin, Molotof, Sukhanof, Uriçki, Lunaçarski, Breşko - Breşkovskaya, Çkeidze, Martof, Skobelef, Bogdanof, Krilenko, Kamenef, Zinoviyef, Troçki, Sverdlor, komünizmin romantik devrinin bütün büyük isimleri, şimdi bir kısmı menşevik, bir kısmı bolşevik olarak kapışmada hazırdılar.

- Kürsüde Posta Bakanı, menşeviklerin en gözde adamı Tseretelli Koalisyon Hükümetinin methiyesini yaptı ve bolşeviklerin "Bütün kudret Sovyetlere!" tezinin aleyhinde konuştu. Dedi ki:

"— Şu anda Rusyada 'İktidarı bize verin, siz çekip gidin, biz sizin yerinizi alırız' diyen bir parti yoktur."

Sessiz dinleyen salondan bir ses yükseldi: "

"— Elbette ki böyle bir parti vardır!"

Sesin sahibi -Lenindi- yerinden kalktı, kürsüye yaklaştı ve devam etti:

"— Bu parti mevcuttur.."

Delegeler gülmeye başladılar. Bu öylesine bir fantezi gözüyle görülüyordu ki.. Lenin hiç aldırmadan konuştu:

"— İstediğiniz kadar gülünüz. Bakan - yoldaş Tseretelli, bizi sağ partinin yanma koymaya kalkışırsa cevabını da alır. Bize güven gösteriniz, biz de size güvenimizi veririz. İktidarın fakir köylüler tarafından desteklenen ihtilâlci proletaryaya geçmesi demek, Rusyada ve bütün dünyada barış için ihtilâlci mücadelenin başlaması demektir. Bu mücadele, en emin mücadele tarzıdır., Böylece Rusyada ve bütün dünyada iktidar ve zafer ihtilâlci emekçilerin olacaktır. Kralların, toprak ağalarının, bankerlerin elinde bir istismar ve şiddet âleti halinde kullanılmayı reddediniz.."

Lenin büyük kapitalistleri tevkif etmek ve iktidara el koymak teklifini Kongreden geçilemeyeceğini biliyordu. Bolşevik delegelerin sayısı sadece 105 idi. Bunlara karşı 285 İhtilâlci Sosyalist ve 248 menşevik bulunuyordu. Fakat İhtilâlci Sosyalistler de, menşevikler de Leninin ortaya attığı fikir tohumlarının gelişme imkânlarını küçümsemediler. Bundan dolayıdır ki zaman zaman Çernof, Dan, Kerenski, Skobelef kürsüye çıktılar ve bolşeviklere cevap verdiler. Dan şöyle dedi:

"— Bugün tamamile sosyalist bir hükümete de sahip olsak burjuvazinin ihtilâlci demokrasi politikasından başka bir politika güdenleyiz."

Çernof diyordu ki:

"— Rus ihtilâlinin böyle bin amnda bütün kudretin Sovyetlere geçmesi bu hareketi zayıflatacak ve onu bilhassa, kendisine hizmet edebilecek bir çok kuvvetten mahrum bırakacaktır.."

Bunlara Lenin mukabele etti:

"— İçinden çıkılmaz çelişmelere düşmüş bulunuyorsunuz. Başka halklara toprak ilhaklarının aleyhinde olunuz diyorsunuz, siz onun peşinde koşuyorsunuz. Başka halklara kendi bankerlerini alaşağı etmelerini söylüyorsunuz, siz kendinizinkileri alaşağı etmiyorsunuz. Sadece bolşevik iktidarıdır ki Rusyaya barışı, emekçilere ekmeği, köylülere toprağı verebilir ve memleketi felâketten kurtarır..."

Milyukof Dışişleri Bakanlığında burjuvazinin temsilcisi olarak oturuyordu. Hayatı da bir burjuva hayatıydı. Müttefiklerle Boğazların Rusyaya verilmesi hususunda anlaşmaya varmıştı. Resim kendisini evinde, karısıyla birlikte müzik yaparken göstermektedir.

Kerenski hücumların en şiddetlisini yaptı:

"— Sis bolşevikler mânâsız tekliflerle geliyorsunuz: Tevkif etmek, öldürmek, mahvetmek.. Nesiniz, siz? Sosyalist mi, yoksa eski rejimin polisleri mi?"

Lenin, Başkan Tseretelli nezdinde, hatibin bu sözlerini protesto etti. Fakat Harbiye Bakam yalanda başlayacak, Rusyaya prestijini iade edecek ve Ordu saflarını sıkılaştıracak taarruzunun peşindeydi. Bunun prensibini Kongreye kabul ettirtti:

"—Cephedeki askerî harekât iki hafta içinde başlamalıdır."

Bolşevikler Harbiye Bakanına "Napolyon bozması", "vampir" diye bağırıyorlar, hakaretler yağdırıyorlardı. Kerenski, çoğunluğundan emin, cevap verdi:

" —Benim, solumda düşmanım yoktur.."

Lenin ayağa kalktı ve Kongreyi terketti. Çıkarken dostlarına şöyle diyordu:

"— Sağımda ne varsa, ben ona düşmanım.."

Leninin gitmesiyle sağlanan sükûnet içinde Kongre, 300 kişilik bir daimî organ kurdu: İşçi ve asker Sovyetlerinin merkezi icra komitesi. Birbirlerini artık hiç görmeyecek iki kişi buna dahildi: Lenin ve Kerenski.

Bolşevikler sabotaja başlıyorlar

Lenini, Panrus Sovyetler Kongresinden ayrılmada başka bolşevik liderler takip ettiler. Bolşeviklerin sıraları bir anda boşaldı. Bu, öteki blokların ileri gelenlerini endişelendirmekte gecikmedi: Bütün bunlar nereye 'gidiyorlardı?

Bolşevikler derhal bir hazırlığın içine girdiler: Kerenskinin bildirdiği taarruza karşı bir dev gösteri tertipleyeceklerdi. Lenin hazırlıkları bizzat yürütmek görevini üzerine aldı. Gösteri 23 Haziran tarihi için kararlaştırıldı. Bolşeviklerin göstermek istedikleri şuydu: Kongre bizim aleyhimizde karar almıştır ama Sokak bizimle beraberdir.

Gerçekten de bolşevikler kesif bir faaliyete giriştiler. Kışlalarda, fabrikalarda, atelyelerde, Kronştat ta Leninin ve Troçkinin adamları seferber oldular. Cephedeki taarruz başlamadan boğulmalıydı. Birinci ve İkinci Makineli Tüfek Alayı, Moskova, Pavlovski alayları, Birinci Yedek Alay, Piyer-ve-Pol garnizonu, Topçu Okulu Assubay Semaçkonun emrine verildi. Assubay Semaçko "İhtilâlci Silâhlı Kuvvetler Başkomutanı" sıfatım aldı.

Dedikodular gittikçe kesafet kazanıyordu. Lenin bir hükümet darbesi planlamaktaydı. Emrindeki birlikler Mari Sarayını saracaklar, Bakanları yakalayacaklar, gerekenleri ni tevkif edeceklerdi.

Tehlike karşısında Sovyetin prezidyumu gizli bir celse halinde toplandı ve bolşeviklerden gelip açıklamada bulunmalarını istedi. Lenin bu işe Kamenefi memur etti. Karnenef, sosyalist liderleri teskin edecekti. Kürsüye çıktı:

"— Nedir, niçin bu gürültü? İhti lâlin kanunları bize böyle bir gösteri yapmak hakkım tanımaktadır.."

Tseretelli son derece hiddetli bir tarzda cevap verdi:

"— Bu bolşeviklik bizi, sonu kestirilmeyecek bir maceraya sürüklemektedir. Mücadele tarzımızı değiştirmeliyiz. Her şeyden evvel bolşevikleri silâhtan tecrit etmek lâzımdır.."

Kamenef derhal meydan okudu:

"— Nutuklarla yerinmeyiniz. Bakan-yoldaş ve geliniz, bizi İhtilâle karşı tertip hasırlıyorlar diye mahkemeye veriniz! Eğer Başkentte bir bolşevik gösterisinden korkuyorsanız, bunu iptal ederiz.."

Tseretelli mukabele etmedi. Bolşevikler salonu terkettiler. Yalnız kalan Prezidyum üyeleri bir taktik seçmek için müzakere yaptılar. Nihayet Bogdanof bir formül buldu.

"— 1 Temmuzda bir dev gösteri tertipleyelim. Bolşevikleri de davet edelim ve onları orada, kuvvetlerimizin arasında boğuverelim. Gidelim, İhtilâlimizin şehitlerini ziyaret edelim.."

Fikir uygun görüldü. Kararı haber alan Lenin tereddüt etti, en sonda 23 Haziran gösterisini geri bıraktı. Bolşevikler oyuna oyunla mukabele edeceklerdi. Praydanuı ertesi günkü, gösteriyi haber verecek sütunları beyaz Olarak çıktı.

30 Haziranı 1 Temmuza bağlayan gece, Kerenski cephedeydi. Bir tepenin üstünde, kamufle edilmiş bir gözetleme mahallindeydi. Aşağıda, gözlerinin önünde savaş alam uzanıyordu. Topçu iki saattir ateş etmekteydi. Harbiye Bakanı sık sık saatine bakıyordu. Taarruz vakti yaklaşıyordu. Erat, siperinden çıkmaya razı olacak mıydı?

Geceyarısı Kerenski siperlerden tüfek namlularının çıktığım, adamların düşman hatlarına doğru harekete geçtiklerini gördü. Ordu kımıldamıştı. Harekât Avusturya - Alman ve Türk cephelerinde plânlanmıştı. Kornilof ve General Çeremisof Galiçyada Brusilofun 23 tümeniyle Galiç istikametinde, 70 kilometrelik bir hat üzerinde ilerliyorlardı. Denikin almanları batıda bastırmıştı. Plekhanof, taarruzu şu demeçle destekliyordu:.

"__ Vatandaşlar! Bugün, bütün dünya demokrasisi için bir yeniden doğuştur. Rusya, Çarlığın sultasından kurtulduktan sonra düşmanın sultasını da üzerinden atmak kararını vermiştir."

Böyle bir gecenin sabahındadır ki Petrograd sokakları, güneş henüz doğarken kırmızı bayraklardan müteşekkil bir ormana döndü. Bogdanof 1 Temmuz tarihini boşuna söylememişti. O gün toplanan halk cephede başlamış olan harekâtı destekleyecek ,ona bağlılığım, onu tasvibini söyleyecekti. Aynı zamanda Geçici Hükümete de güven beyan edilecek ve hissi heyecan ile harbin getirdiği .ekonomik sıkıntılar yüzünden bolşeviklerin eline geçmiş kütlelere yeni yön verilecekti.

Fakat hesap doğru yapılmamıştı. Erkekli kadınlı, işçili askerli 500 bin kişilik kalabalık elele İhtilâl ölülerinin gömülmüş oldukları meydana doğru yürümeye başlayınca bolşeviklerin hazırladıkları dövizler bir anda ortaya çıktı. Bunlar, Leninin direktifleriydi: "Bütün kudret Sovyetlere", "Sarayların harbi' bitsin", "Yuvalarımıza barış!', "On kapitalist Bakan kahrolsun", "Kahrolsun harp".

Geçici Hükümet şaşkına dönmüştü.

Kızıl Muhafızlar teşkil ediliyor

1 Temmuz akşamı güneş batarken, cepheden gelen haberleri almış, o günkü gösterinin başarısından dolayı ümitli ve şevkli Bolşevik Partisinin merkezinde büyük bir toplanti başladı. Toplantıya dört askeri ana cephedeki 48 ve gerideki 1? teşkilâttan gelen 160 delege katılıyordu. Delegelere Lenin ve Stalin hitap ettiler. Bu, bir konferanstı. Konferans tarihi bir karar aldı. Tamamile Partiye bağlı bir proleter milis teşkilâtı kurulacaktı: Kızıl Muhafızlar. Kızıl Muhafızların "Hürriyetin ve Çarlığın kesinlikle yokedilmesinin tek

teminatı" oldukları ilân edildi. Bir sınıfın özel ordusu olan bu teşkilâtın görevi silâhlı ayaklanmayı hazırlamak ve yapmaktı. Şimdiden açlığa karşı savaşacak, ekmeğin eşit dağıtılmasını sağlayacak, fabrikaları kontrol edecekti.

Lenin daha da ileri gitti ve şöyle dedi:

"— İşçi yoldaşlar, köylülere ve halka eski polis ve memur teşkilâtının yerine genel bir misilin kurulması lüzumunu anlatınız. Sakın burjuva bir milisle yetinmeyiniz. Kadınları da erkeklerle aynı görevleri yapmaya çağırınız. Kapitalistleri işçilerine, milislerde görev yaptıkları günler için ücret ödemeye mecbur ediniz..

Bolşeviklerin, kütleleri silâhlandırıp böyle bir milis teşkilâtı kurmak fikri, halka o kadar cazip geldi ki Sovyetin Yönetim Kurulu buna uzak kalamadı. Bir defa daha demokratik sosyalistler bolşeviklerin dümen suyunda, belki de kütleleri bolşeviklerin tesirinden kurtarmak maksadıyla gidiyorlar, onlarla yarışa çıkıyorlar, halbuki onların oyunlarına geliyorlardı. Sovyetin Yönetim Kurulu şu tamimi yaptı:

"— Atelyelerde ve fabrikalarda işçiler, her bin kişiye yüz kişi hesaplanmak üzere milis teşkilâtlarını kuracaklardır."

Böylece demokratik sosyalizm, kendisini mahvedecek kuvveti bolşeviklerin eline bizzat veriyordu.

Üç aylık fasılasız çalışma Lenini bitap düşürmüştü. Eşi Krupskayayla birlikte Finlandiyaya, hududun hemen, ötesindeki bir köy evine dinlenmeye gitti.

Cephe ve gerisi

Kerenskinin taarruzu önceler başarıyla gelişti. Rus birlikleri hemen bütün cephelerde ilerlediler. Ancak cepheler geriye bağlıydı ve harp istemeyen geride artık bolşevikler hâkimdi. Onlar savaşı sabote etmek için gayretlerini arttırdılar. Yiyecek ve mühimmat sıkıntısı kısa zamanda başladı. Birliklere takviye gitmiyordu. Bu sırada, bolşevikler için "Derhal barış" ve "Herkese toprak" kadar Önemli üçüncü unsur kendini gösterdi ve Geçici Hükümet o konuda da basiretsiz kaldı. Mesele, Rusyaya bağlanmış yabancı topraklar meselesiydi.

Ukrayna, II. Katerina tarafından Çarlık İmparatorluğuna ilhak edilmişti. Daha başka öyle topraklar vardı. Bunlardan Ukrayna, Kırım, Beyaz Rusya, Litvanya ve Kurland ayaklanarak istiklâllerini ilân ettiler. Petrograddaki Mart olayları sırasında Ukraynanın merkezi Kiyefte burjuva milliyetçi partilerle ihtilâlci Sosyalistler işbirliği yapmışlar ve Rada diye bir meclis kurmuşlardı. Rada, Ukraynanın istiklâlini hazırlayacaktı. Başbakan Lvof bunu engellemek için harekete geçti. Bazı Bakanlarını, Tseretelli ve Tereçenkoyu Ukrayna başkentine gönderdik fakat bunlar bir şey yapamadılar.

Polonya konusunda vaziyet daha iyi değildi. Geçici Hükümet, Polonyalılar tarafından meskûn topraklarda müstakil bir Polonya devleti kurmayı vaad etmişti Bu devletin Rusyayla askerî bağı olacaktı ve devlet, Varşovada teşekkül edecek bir Kurucu Meclis tarafından temsil edilecekti. Halbuki Polonyalılar

Kerenski Harbiye Bakanlığına gelmekle mutlak iktidar yolunda bir adım daha atmış sayıldı. Genç avukatın ilk işi cepheleri dolaşmak, birlikleri teftiş etmek, onları sözle coşturmak oldu. Bunda başarı da kazanıyordu ama başarıları daha ziyade saman alevi mahiyetindeydi. Tesiri çabuk kayboluyor, bolşevik propagandası gene yürüyordu.

Rusyaya hiç bir yetki tanımak istemiyorlardı.

Deli Petro tarafından zaptedilmiş Finlandiya da tam istiklâl isteyerek harekete geçti. Fakat orası Petrograda daha yakın olduğundan Lvof kurulan Diyeti feshetti ve memleketi askerî işgal altına soktu.

Gene Deli Petro tarafından ilhak olunmuş bulunan öteki Baltık memleketleri, Estonya ve Letonya da istiklâllerini lifin ettiler. Orta Asyada, Kafkaslarda, Gürcüstanda da aynı tarz hareketler süratle gelişti. Geçici Hükümet bunlara karşı bir vaviyet alamıyordu. Bu kadar çok toprağın Rusyadan ayrılması bilhassa sağcı partiler için kabul edilebilecek bir husus değildi. Nitekim Konovalofu hemen takip edememiş olan dört Bakan, Ukrayna krizini bahane bilerek Kabineden ayrıldı. Bunlar, Hükümetin Duma kolundan gelen sağcı Bakanlarıydı. Bunların istifası Ulaştırma, Maliye, Sosyal Yardım ve Millî Eğitim Bakanlıklarını boş bıraktı. Bu istifalarla çoğunluk, Sovyet kanalından gelen sosyalist, solcu Bakanlara kalıyordu.

Ayrılmak isteyen milletler konusunda da Lenin, barış ve toprak konularındaki demagojik politikayı benimsemekte hiç bir mahzur görmedi. Onun için hedef bir gün sözünü tutmak veya sözle bağlanıp bağlanmamak değil, günün şartlarını en iyi kıymetlendirip iktidarı almak, proletaryanın, yani bolşeviklerin diktasını gerçekleştirmekti. Onun için nasıl, hemen barış yapacağını ve herkese derhal toprak dağıtılacağını söylüyorsa milletlere de Rusyadan ayrılıp müstakil olmak hakkını tanıdı. Hattâ Rusya içinde mümkün olduğu kadar fazla milleti buna kışkırtıyordu. Geçici Hükümetin başına her bir belânın gelmesi, en büyük arzusuydu. Lenin, Rusyanın idaresindeki veya himayesindeki devletler için formülü Marksta buldu: "Başka milletleri ezen milletin kendisi hür olamaz."

Cephenin gerisindeki bu hava, patlak veren hükümet krizi kaçak askerlerin sayısını arttırdı. Kıta kıta asker savaşmayı reddediyor, geriye dönüyordu. İlk günlerin başarılı taarruzu tam bir hezimete dönmek üzereydi. Kerenskinin lafları artık para etmiyordu.

İktisadî bakımdan durum daha da feciydi. Enflâsyon dev adımlarla ilerliyordu. Demir-çelik sanayii yüzde 40, tekstil sanayii yüzde 20 eksiğine çalışıyordu. Petrograda Haziranda 5052 vagon un verilebilmişti. Bu miktar Temmuzda 1259 vagona indi. Ekmeğin fiyatı üç misli arttı. 206 iş yeri kapandı ve 50 bin işçi işsizlere katıldı. Halk orayı burayı yağma ediyordu. Sanayiciler toplandılar ve patronların mülkiyet hakkına tecavüzleri devlete karşı işlenmiş suç. ilân etmesini Hükümetten istediler. Sokak gene karmakarışık haldeydi. Bolşeviklerin elindeki ve Halkevi civarına yerleşmiş Birinci Makineli Tüfek Alayı' her an, silâhım alıp sokağa inmeye hazırlanıyordu. Bolşevikler Alayı güç tutuyorlardı. Her şey tam olgunlaşmadan bir mevziî hareketi doğru bulmuyorlardı. Mitralyözcüler buna rağmen söz dinlemediler. Bir bolşevik kalesi haline gelmiş olan Piyer-ve-Pole gittiler. Lenin tatildeyken Partiyi idare eden Stalin ve Sverdlof, Pravdada halkı sükûnete davet, etmeyi düşündüler. Bizzat Troçki silâhlı ayaklanmayı isteyen askerlerin ve işçilerin karşısına çıktı, onları yatıştırmaya çalıştı» En son çare olarak da Leninden, derhal dönmesi istendi.

Bütün bu gayretlere rağmen patlama 16 Temmuzda oldu. Bolşeviklerin devamlı tahrikleriyle beslenmiş olan ve binbir sıkıntı içindeki halk bolşevik Ederleri dinlemeksizin harekete geçti. Hareketin sloganı "İlk kurşun Kerenskiye!" idi. Bit nümayişçi grup Başbakan Lvofun evini, bir başkası Harbiye Bakanlığını sardı. Bolşevik Parti mütemadiyen, hareketle kendisinin ilgisi bulunmadığını belirtiyordu. Fakat askerler, İşçileri de seferber etmişlerdi. Bunlar Bolşevik Partinin merkeziyle Sovyetin ve Dumanın bulunduğu eski Potemkin Sarayı arasında mekik dokuyorlardı. Ne söyleyeceklerini birincinin yerleşmiş olduğu Kşesînskayanın sarayından Öğreniyorlar, bunu gidip Potemkinin sarayına ültimatom mahiyetinde ulaştırıyorlardı.

Akşam saat 18'de Stalin emrivakiin gerçekleşmiş olduğunu, hareketin başladığını kabul ediyordu. Saat 20'de Podvoyski Kşesînskayanın sarayının balkonuna çıktı ve halka hitap etti. Madem ki kütle harekete geçmişti, onun başım, yönetimini almak lâzımdı. Lenin gece vakti alelacele döndü. Karanlık hadiselere ara vermişti ama yarım milyon insan sokaklardaydı ve gemiler Kronştattan ayrılmıştı, Neva kıyılarından şehri tarıyorlardı.

Bu hareketin Lenin tarafından iktidara el koymak için tertiplenmiş olduğu kanısını taşıyan Geçici Hükümet en yalan kazak birliklerini Başkente celbetti. Hükümete sadık kıtalar sokakları tuttular. Petrograd gene Mart ayındaki kılığım almıştı. Yalnız bu defa arada bir fark vardı: Bütün işçiler ve askerler, tepeden tırnağa silâhlıydılar. Bir iç harbin patlamasına ramak kalmış görünüyordu.

Lenin hâlâ, nümayişçileri durdurabileceği inanandaydı. Parti Merkezinin balkonundan, toplanmış olan halka şöyle seslendi:

"— Ne istiyorsunuz, bilir misiniz? Kıçınıza bir temiz kötek!"

Bir yaz yağmuru nümayişçileri dağıtmakta faydalı rol oynadı. Buna rağmen orada, burada silâhlı çatışmalar oluyordu. Kazaklar tarafından silâhtan tecrit edilmek istenilen bazı fisi birlikler ateş açmayı tercih ediyorlardı. Hadiselerin bilançosu iki taraftan 20 ölü ve 40 yaralı oldu. Herkes, silâhı elinde ayakta bekliyordu. Bolşevikler ve Hükümet kuvvetleri, junkerler karşıkarşıya gelmişlerdi.

Bu sırada beklenilmedik bir olay cereyan etti.

Kerenski duruma hâkim

O gün, menşevik Adalet Bakanı Pereversef Leninin en yaman düşmanını, eski bolşevik ve İkinci Dumadaki Grup Başkanı Greguvar Aleksinskiyi makamında kabul ediyordu. Bakan şöyle dedi:

"— Uliyanof hakkında müthiş bir dosya elimize geçti. Uliyanof bir alman ajanıdır. Deliller, karşı tarafın gizli teşkilâtıyla temasa geçirttiğimiz bir rus subayı tarafından sağlandı. Lenin ve Zinoviyef İsveç üzerinden alınanlardan para almaktadırlar. Hadisenin arkasında Parvus var."

Aleksinski sordu:

"— O halde niçin adli takibata geçmiyorsunuz?"

Bakan esefle başını salladı:

"— Kerenski ve bir çok Bakan bunun aleyhindeler. Elim, kolum bağlı. Siz haberi, kendi vasıtanızla basına aksettirebilir misiniz?"

Aleksinskinin bu, arayıp bulamadığı fırsattı. Derhal kollan sıvadı ve gazeteleri dolaşmaya çıktı. Bu arada Bolşevik Partisinin Merkez

Komitesini de Leninin ihanetinden haberdar etmişti. Komitenin bir üyesi Lenine ve Zinoviyefe saklanmalarını tavsiye etti. Sverdlof akşam vakti Leninin evine uğradı, bolşevik lideri ve eşini alıp Viborg ma hallesindeki bir işçinin evine götürdü. Lenin ailenin düzenini bozmamak için yere serilmiş çarşaflatın üzerine yattı, kitapları da başının altına yastık yaptı.

Leninin ihanetinin delileri Ermolenko adındaki Ukraynalı, şüpheli bir subay tarafından sağlanmıştı. Ermolenko eski bir Ohkrana ajanıydı. Onun için Kerenski, dosyanın sağlamlığından emin olmadıkça bunun açığa vurulmasını istemiyordu: İfşaat ters bir tesir yapabilirdi. Ancak, gazetelerin dolaşıldığı öğrenildiğinde Sovyet bir müdahale yapmak mecburiyetini hissetti. Gazetelere, dosyanın yayınlanması yasak edildi ve bunun tebligatı yapıldı.

Fakat Canlı Söz adını taşıyan küçük bir gazete unutuldu.

18 Temmuz sabahı Canlı Söz elden ele dolaşıyordu. Daha saat 7'de, büyük bir infial içinde olan junkerler Pravdayı basmışlar ve gazeteyi tahrip etmişlerdi. Kızgınlığın ikinci hedefini Kşesinskayanin sarayı teşkil etti. Nümayişçiler Bolşevik Partinin merkezinin de altım üstüne getirdiler. Lenin hemen her tarafta, bilhassa sağcı çevrelerde telin ediliyordu.

Buna mukabil bolşevikler ve onların teshindeki kütleler de yavaş yavaş kendi vaziyetlerini aldılar. Geçici Hükümetin, hadiseden faydalanarak bolşevik yuvalarını dağıtacağı endişesi solculara hâkimdi. Kronştattaki ve Baltıktaki denizciler bir merkez komitesi kurmuşlardı. Komitenin bir köylü çocuğu olan başkanı Dibenko komiteyi fevkalâde toplantıya çağırdı. Bildirdiğine göre Bahriye Bakanlığının iki gizli emri ele geçmişti. Bu emirlerden birincisinde dört torpitonun Petrograda gönderilerek Kronstad bahriyelilerinin gemilerinden inip şehre girmelerinin önlenmesi istemliyordu. İkincisinde ise, Helsinkiyi izinsiz terkedecek harp gemilerinin derhal batırılması bildiriliyordu. Dibenkoya bu emirleri, onlar karşısında infial duyan Amiral Verderevski bizzat vermişti. Amiral, Dibenkoya söyle demişti:

"— Bu emirleri ben asla yerine getirmem.."

Potemkinin sarayı 30 bin işçi tarafından sarılmıştır. Hattâ silâhlı bazı işçiler içeri bile girmişlerdir ve temsilcileri tehdit etmektedirler. Sovyetin İcra Komitesi, toplantısını bu hava içinde yaptı. Leninle birlik te bir alman ajanı olmakla suçlanan Zinoviyef toplantıya katıldı ve söz istedi.

"— Yoldaşlar, alçakça bir hadise vuku bulmuştur. Basında yayınlanmış bir iftira her şeyden habersiz proleter tabakaları alttan alta feci şekilde kaynatmaktadır. Partimin Merkez komitesi sizden, derhal bir tahkikat komisyonu kurarak liderimizin temize çıkarılmasını talep etmektedir."

Bolşevikler, kendi iftira silâhlarının bu defa kendilerine çevrilmiş olması karşısında tedirgindiler.

Sovyet, fazla bir heves göster meden, fakat teklifi red de edemeyeceğinden böyle bir komisyonu kurmayı kabul etti. Dosya, Adalet Bakanlığından istenilip tetkik edilecekti. Hareketi tasvip görmeyen Bakan Pereversef istifasını verdi. Bu, bardağı taşıran damla oldu. Bu suretle Lvof Kabinesindeki münhalle rin sayısı altıya yükseliyordu.

Kerenski hadiseleri, Molodeçnoda haber aldı. Kıtaların arasında, General Denikinle beraberdi. Başbakan kendisinden acele Petrograda dönmesini istedi. Başkente en yakın istasyonda Kerenskiyi Dışişleri Bakam Tereçenko bekliyordu. Şöyle dedi:

"— Lvof iktidarı bırakmak kararını verdi. Duruma siz hâkimsiniz."

Temmuz 1917, Petrograd nümayişleri. Halk bir defa daha sokaktadır ve bolşevikler bir yanda, Geçici Hükümet taraftarları öteki tarafta, vuruşulmaktadır. Bolşevikler bu sefer tepeden tırnağa silâhlıdırlar ve milis teşkilâtı Partiye sıkı sıkıya bağlıdır. Parti beyannamelerle isçileri ve askerleri idare etmektedir.

Bolşevikler tevkif ediliyor

petrogradda nümayişler o gün de devam etmektedir. İşçiler Potemkinin sarayından çıkanların etrafını sarmakta, onlara hakaretler yağdırmaktadırlar. Buna karşılık Hükümet de cephelerden, sadık kazak birliklerini tekrar şehre getirmiştir. Bu birlikler kısa bir süre içinde duruma hâkim oldular ve ayaklanmayı bastırdılar. Kerenskinin kararı bolşevikleri ve suçortaklannı kanundışı ilân etmek, hepsini tevkif edip fesada kesinlikle son vermekti. Bu düşünceyle Lenine, Karnenefe, Zinoviyefe, Troçkiye, Kolontaya, Krilenkoya, Dibenkoya karşı tevkif emirleri çıkarıldı. Amiral Verderevski de hapsedildi. Lenin tekrar yer değiştirdi. Polis her tarafta onu arıyordu.

Hadiseler Bolşevik Partisinin merkez komitesinde tartışmalara ve fikir ayrılıklarına yol açtı. Bir

Nümayişler yaz ortasında genişliğini gittikçe arttırdı. Bunların bir kısmı bolşeviklerln de kontrolünden çıkmıştı. Lenin, zaman olgunlaşmadan bir sokak hareketinin aleyhindeydi. Bunun, asıl harekete zarar vereceğini biliyordu. Nitekim Kerenski bunlardan faydalandı ve bolşevikleri kanundışı ilân etti.

kısım üyeler, haklarında tevkif emirleri çıkarılan bolşeviklerin, Lenin dahil, teslim olmalarını, kendilerini adalet önünde temize çıkarmalarını istiyorlardı. Buna mukabil, tevkif edilecek olan Stalin, Zinoviyef gibi üyeler bunun aksini savunuyorlardı. Ordoçnikidze Sovyetin liderlerinden Leninin hayatının garanti edilmesini istedi. Sovyet buna pek yanaşmadı. Lenin "Şu anda Rusyada adalet garantisi yoktur" diyerek saklanmada' devam ediyordu. Kızkardeşi ve eşi tevkif olundular. Troçki, Lunaçarski, Krilenko, Rikof da polisin elinden kurtulamadılar. Bolşevikler tekrar hapishanelerdeydiler.

Ayaklanmanın ölüleri iki tarzda toprağa verildi. Mağlûp tarafın ölüleri, tıpkı 1905'de olduğu gibi, gizli gömüldüler. Buna mukabil kazaklar "görev kurbanları" için büyük tören tertiplediler. Tören 20 Temmuzda yapıldı ve Lvof istifasını 20 Temmuzda verdi. 36 yaşındaki Kerenski hükümetim o gün kurdu. Rusyanın en genç Başbakanıydı. Canlı, hareketli ve azimliydi. Bolşevikleri bertaraf ettiği kanısını taşıyordu. Cephede bozgun tamdı ve almanlar mukabil taarruza geçmişlerdi Bir çok önemli yer düşman eline düşmüştü. Birlikler her tarafta kaçıyordu ve rus ordusu perişandı. Buna mukabil daha pek çok kuvvet Hükümettten yanaydı.

Kerenski, Hükümetini sosyalist bir çoğunlukla kurdu. Fakat bu gene bir koalisyon hükümetiydi ve liberal burjuvazi buna katılıyordu. İntikal devri devam ediyordu. Kerenski Başbakanlıkla birlikte Harbiye ve Bahriye Bakanlıklarını da üzerine almıştı.

"— Bir, ihtilâli kurtarma hükümeti kuruyorum., Memleketi demirden bir elle idare edeceğim" dedi.

Kerenski ilk iş olarak, her tarafta sükûnetin sağlanmasını görüyordu. Kurucu Meclis daha sonra, demokratik bir tarzda, toprak meselesi, sanayi meselesi, milliyetler-meselesi, barış meselesi gibi meselelere hal çarelerini bulabilirdi.

Tabii genç Başbakan yanılıyordu. Sükûnet "demir el"e değil, bu meselelerin halledilmesine bağlıydı. Bolşevikler bütün bunların çözüm yollarım herkesin anlayabileceği açıklıkla ve sadelikle, hiç bir sorum duygusu taşımaksızın söylerlerken Kerenski Başbakanlığı Mari Sarayından Kışlık Saraya nakletti ve kendisi geçip, eski imparatorun çalışma odasına yerleşti

Gelecek Yazı

Askerî darbe teşebbüsü ve Leninin ihtilâl emri